

KARŞILIKLI VE DENGELİ KUVVET İNDİRİMİ TÜRKİYE VE NATO

Em. Amiral Sezai ORKUNT

Silâhsızlanma ve silâhların kontrolü doğru cevap bilindiği halde zorlayıcı sebeplerle yanlış cevaplar aranan bir bilimcedir. Silâhlanma, siyasal düşmanlıkların ürünüdür. Bu sebeple, her türlü öldürücü tahrip silâh ve aracını haiz askeri kuvvetler, milletler arasındaki ihtilâfın ne kaynağı, ne de esas unsurudur. Meselenin esas noktası, milletlerarası politikada karşılıklı güven duygusunun olmaması ve iç politikanın oluşum tarzının dış politikada da ona benzer kalıplar içinde meydana gelmesidir.

Milletlerarasındaki siyasal tehditleri veya rejim mücadelelerinden doğan tehlikeli sürtüşmeleri izale etmeden geniş ölçüde silâhsızlanmaya gitmek, silâhların tahdidini, kontrolünü sağlamaya teşebbüs etmek, hemen ifade edelim ki, abesle uğraşmak deyimine hak kazandıracak niteliktedir. Bu sahada bazı ilerlemelere bakarak, mahiyetini tam bilmeden, aşırı bir iyimserliğe kapılmanın da geçerli olmaması lâzım gelir.

Kuzey Atlantik Andlaşmasının ve ittifakın siyasal hedefi, Avrupada milletlerin âdil ve devamlı bir barış düzeni içinde yaşayabilmeleri bakımından yeterli bir güvenlik teminatını haiz olmaktır.

Varşova Paktı üyeleri de siyasal hedeflerinde bundan farklı bir görüşü savunmamaktadırlar. İttifaklar içindeki toplantılarda müşahede edilen görüş teatilerinin ve milletlerarası temasların sonunda neşredilen bütün resmî bildirimlerde âdil ve devamlı bir barış özlemi ve isteminden başka bir talepte bulunulmamaktadır. Bu müşterek zahiri arzuya rağmen milletler veya ittifaklar arasındaki belirli maniaları aşmanın köprüleri acaba neden kurulamamıştır? Bu konuda herşeyden evvel insan oğlunun güç ve iktidar isteğinden doğan iç ve dış politikanın doğasını görmek gerekir.

«İç politika olsun, milletlerarası politika olsun bütün politikalar esas itibariyle üç ana biçim içinde görülürler. Bir başka deyişle, bütün siyasal olgular bu üç esas tipten birisine irca edilebilirler. Her politika, ya güç elde etmek ve bunu korumak, ya elde edilmiş bulunan güç ve iktidarı arttırmak, ya da elde edilmiş bulunan güç ve iktidarı göstermek ve açığa vurmaktır.

«İç politika için söz konusu olan bu üç tipik kalıba karşılık milletlerarası politikada da tipik üç siyaset biçimi vardır. Elde etmiş bulunduğu gücü

korumak ve kendi lehine olan güç dağılımının değiştirilmesini önlemek isteyen bir dış politika yolu seçmiş bir millet (STATÜKO) siyaseti izler. Dış politikasının amacı fiilen sahip olduğundan fazla güç elde etmek ve bunun içinde var olan güç ilişkilerini ters yüz etmek, diğer bir deyişle, güçler statüsünde kendi lehinde bir değişiklik yaratmak isteyen bir millet (EMPERYALİZM) siyaseti izler. Dış politikasında, elde etmiş bulunduğu gücü, bu gücü elinde tutmak için olsun, arttırmak için olsun dışa vurmak ve göstermek amacı güden bir millet ise (PRESTİJ) siyaseti izler. Bu arada bütün bu formüllerin geçici mahiyette olduklarını ve arınmaya muhtaç olduklarını belirtmek gerekir.»¹

Yukarıdaki yorum iç politika ve milletlerarası politika üzerinde tartışılması mümkün bazı formüller ortaya koymakla beraber genellikle doğru olan esasları saptamaktadır. İç ve dış politikanın hâkim unsuru güçtür. Gücün elde edilmesi ise iktidarla mümkündür. İktidar elde edildikten sonra bu gücün yerine göre korunması, yerine göre arttırılması veya artan gücün diğerleri üzerinde etkisinin aranması koşullara göre yapılan bir uygulamadır. Halen dış politikada statükoculuk ve prestij siyaseti önde gelmektedir. Emperyalizm siyaseti bugün için sınırlıdır ve bu ad daha çok bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Statükoyu muhafaza ve prestij siyaseti de doğal olarak askerî teminatını getirmektedir. Her ikisinde de güç unsuru asıldır. Hangi şekil olursa olsun milletlerarası politikada siyasal güce sahip olmak ve bu güçle milletlerine daha ileri bir refah yolunu açmak inancı ve görevi devlet adamlarının düşüncelerine hâkim olan temel faktördür. Burada devlet adamlığının vasıfları ve iç güdüleri de önemlidir. «...Devlet adamlarına, devlet adamı olma hırsıyla hareket edenlere hâkim olan unsurlardan biri, bilgi, kültür, görgü, tecrübe yanında iç güdülerdir. Bir devlet adamının, siyasinin iyi niyetli olmasına bakıp da, bu siyasinin izlediği veya izliyeceği politika'nın ahlâken üstün niteliklere sahip, başarılı bir iç ve dış politika olacağı sonucunu çıkarmak yanlıştır. Bir çok kez devlet adamları iç ve dış politikada kendi millî yapılarını ve dünyayı daha iyi bir iç ve dış dünya yapma güdüsü ile yola çıkmışlardır, fakat sonuç olarak o dünyayı olduğundan beter hale sokmuşlardır. Fransız ihtilâlinin tanınmış şahsiyeti Robespierre, belki insalcıl düşünceler bakımından en iyilerinden biri idi. Fakat bu kişisel erdemi yüzünden saplandığı ütopyacı radikalizmi sonunda, kendisinden daha az erdemli olan pek çok kişiyi öldürtmüş, kendisi de giyotinde can vermiştir. Güdülerin iyi olması, bile bile kötü bir politika izlenmiyeceği konusunda bir teminat olabilir. Ama bunlardan hayat

¹ Hans J. Morgenthau - *Milletlerarası Politika*, (Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Türk Siyasi İlimler Derneği yayınları, Ankara 1970, C. I s.47

bulan politikaların moral açıdan uygulamaları, siyasal açıdan mahdut başarıları bu yargının bir delilidir. Siyasal gerçekçilik, her politikanın her zaman rasyonel, her zaman objektif ve her zaman duygusallıktan uzak bir gelişme çizgisi izlemeyeceğini bilmemizi gerektirir. Kişilikle ilgili unsurlar ön yargılar, sübjektif tercihler, her çeşit entellektüel zaafı ve iradesizlik yüzünden; politikanın halk kitlelerinden destek bulmasını sağlamak için halkın hissiyatına baş vurma ihtiyacı yüzünden, bizzat dış politikanın kendisinin rasyonel bir politika olma özelliği de zarara uğrıyabilir.»²

Bu itibarla, iç politikaya hâkim olan ve dış politikayı kendi millî koşullarına göre düşünen ve bu mihver etrafında bir politika oluşturmaya çalışan devlet adamlarını tarihlerinden koparmak, iç güdülerinden ayırmak mümkün olmadığı gibi bütün bu koşulların muhassalasından meydana gelen siyasal düşmanlıkları, karşılıklı güvensizlikleri ortadan kaldırmak da mümkün değildir.

Bu husus üzerinde duruşumuzun nedeni, dünya politikasında yalnız maddi kriterlerin değil, hepsinin üstünde karar unsuru olan insanın bulunuşudur.

İnsanlarda ise güven duygusunu meydana getirmek çok güçtür. Milletlerarasında gerçek bir güven duygusu olmadıkça da, kuvvetten sarfı nazar etmek veya birinin diğerine nazaran güçsüzlüğünü sağlayacak tek taraflı tedbirlere tevessül etmek, milletlerce kabul edilmesi imkânsız olan hususlardır.

Asırların siyasal tecrübeleriyle bu gerçek ortada bulunduğuna ve bunun sonucu tam bir silâhsızlanmanın mümkün olmadığına, olmayacağına göre, bizim de bu konuda bir inceleme yapmamıza lüzum kalmaması lâzım gelir. Ancak, politika ve diplomasi, yukarda ifade edilen doğasına rağmen, meseleleri bu kadar kat'i bir yargıya bağlamaktan daima çekinir. Bu tarz kesin kanaatların milletlerarası ilişkileri yumuşatmak yerine ağırlaştıracağı gerçeği her zaman siyasinin göz önünde tuttuğu ve tutması da lâzım gelen bir faktördür. Özellikle, nükleer çağda hiç bir milletin emniyeti bulunmadığına göre her müzakere fırsatının değerlendirilmesi ve aralarındaki irtibatın devamlı olarak ıslâh edilmesi gereklidir. İnsanın vazifesi, şartları kendisinin ağırlaştırmış olmasına rağmen gene kendisinin dünyayı yaşarır halde tutması, bu çabayı göstermesidir. Bu bakımdan, geçmişin tecrübelerine ve gerçeklerine dayanılarak askerî bakımdan umutsuz gördüğümüz bir sorunu milletlerarası siyasetten sorumlu olanlar aynı şekilde mü-

² Hans J. Morgenthau, a.g.e., C. I s. 6

mütalâa etmekten daima kaçınırlar. Zira, siyasal tansiyon ile askeri tehdit düz orantılı olarak ilânihaye yükseltilemez. Böyle bir teşebbüs süratle sıcak bir savaşın koşullarını yaratır. Bu sebeple, askerî tehdidin artışı ile siyasal tansiyon ters orantılı olarak yürütülmek zorundadır. Ancak, bu şekilde milletler soğuk savaşın sınırları içinde tutulabilir ve insanlığın yaşantısı aşırı kuşku ve endişelerden kurtarılabilir. Bu tutum dünya politikasının, ifadesinden itina ile kaçınılan bir çelişkisidir. Bu çelişkiye alışmak, onun koşulları içinde çözüm yolları bulmaya çalışmak tek umut yoludur. Nihâî bir çözüm yolu bulunmasa dahi milletlerarası bağları koparmamak, bunun için sun'î de olsa detente'ı sürdürmek zarureti vardır. Buna bir örnek olarak Kuzey Atlantik İttifakı Bakanlar konseyi toplantısıyla Varşova paktı bakanlar toplantısının Aralık 1971'de yayınladıkları bildirilerden bazı parçaları alalım.

NATO bakanlar konseyi toplantısının Aralık 1971 bildirisindeki muhtelif maddelerden alınan kararlar şöyledir :

«...Bakanlar, hükümetlerinin Avrupada tansiyonun yumuşatılması suretiyle, âdil ve devamlı bir barış ve istikrarın elde edilmesine matuf uzun süren gayretlerine devam edeceklerini beyan etmişlerdir.

...Bakanlar, Lizbon toplantısındaki, Berlin üzerindeki müzakereler başarılı bir sonuca ulaşır ulaşmaz Avrupada güvenliği ve işbirliğini sağlayacak bir konferansı mümkün kılacak çok taraflı görüşmelere hazır olduklarına dair, görüşlerini tekrarlamışlardır. Bu hususlarla ilgili olarak umut verici gelişmelerin ışığı altında ve belirtilen esaslar dahilinde bu gibi müzakerelere mümkün olduğu kadar çabuk başlamaya hazır olduklarını da teyit etmişlerdir.

...Keza, Bakanlar Finlandiya hükümetinin, çok taraflı müzakerelerin hazırlıklarını yapmak üzere ilgili hükümetlerin Helsinkideki misyon şeflerini davet eden teklifini de not etmişlerdir.

...Bakanlar, bu teşebbüsten dolayı hükümetlerinin memnuniyetini beyan etmişler ve bu konuda Finlandiya hükümeti ile temaslarını muhafaza edeceklerini bildirmişlerdir. Bakanlar, Avrupada güvenlik ve işbirliğine dair bir konferansın, Avrupanın savaş sonrasında bölünmüş durumunu devamlı kılacak bir maksada hizmet etmemesini, ancak halen mevcut maniaların azaltılmasına matuf bir usul ile toplantıya katılan devletler arasında iş birliği ve barışı sağlayacak mahiyette olmasını uygun mütalaa etmişlerdir. Bu itibarla bakanlar, konferansın Avrupadaki tansiyonun esas sebeplerine ve siyasal ve sosyal sistemlere bakmaksızın devletler arasındaki ilişkileri

düzeltecek esas prensiplere hitap etmesi gerektiği hususunu teyit etmişlerdir.»

Varşova Paktı dışişleri bakanlarının Kasım/Aralık 1971 toplantısı sonunda yayınladıkları bildiriden alınan bazı paragraflar da şöyledir :

«...Keza bakanlar, güvenlik ve işbirliği konusunda ve ilgili devletler arasında Avrupalılar arası bir konferansın sür'atle toplanması kanaatini izhar etmişlerdir.

...Bütün devletlerin toprak bütünlüğü ile hükümlerine saygı, devletlerin bağımsızlığı ve eşitliği ile iç işlerine müdahale etmeme prensiplerine riayet temin edecek ve Avrupada devletler arasında karşılıklı ilişkilerde herhangi bir şekilde tehdit veya kuvvet kullanılmasını bertaraf edici sistemlerin kurulmasına mesnet olacak bir konferansın hazırlanmasına yeterli emareler de mevcuttur.

...Olayların bu tarzdaki gelişmesini dikkate alan Varşova paktı üye devletlerinin hükümetleri, 1972'de Avrupalılar arası bir konferansın toplanmasını mümkün kılacak müsait bir durumun mevcut olduğu kanaatine varmışlardır. Aynı zamanda taraf hükümetler, Avrupalılar arası bir konferansa karşı olan bazı kuvvetlerin mevcudiyetini ve bunların Avrupadaki durumun bütünleşmesine teşebbüs ettiklerini de gözden uzak tutmamışlardır.»

Bu iki bildiriye görüleceği üzere bir Avrupa güvenlik ve işbirliği konferans isteği her iki tarafta da vardır. Fakat, biraz dikkatlice bakınca iki taraf da bu konferansın toplanmasını güçleştirecek bir gündem önermektedirler. Varşova paktı tarafında önerinin esasını (Avrupalı devletler arasında) bir konferans teşkil etmekte, Batı Avrupa güvenliğinin hayati bir parçası olan Amerika Birleşik Devletleri veya Kuzey Amerika devletleri bu konferanstan istisna edilmektedir.

Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri olmadan, bugünkü koşullarda Batı Avrupalı ülkelerin kendisiyle tehlikeli ve eşit olmayan bir askerî pazarlığa oturmayacaklarını elbette ki bilmektedir. Sovyetler Birliğinin hâkim olacağı bir konferansın, bu devlet lehine hasıl edeceği prestij ve muhtemel sonuçlar itibariyle Batı Avrupanın bu öneriyi kabul edemiyeceği de aşikârdır.

Buna mukabil, Kuzey Atlantik İttifakı hükümetleri ise, Avrupada bir güvenlik ve işbirliği konferansının toplanmasına her zaman hazır olduklarını belirtirken bu müşterek arzudan Kuzey Amerika devletlerini istisna

etmemekte ve bu devletlerin toplantıların tabii üyesi olduğunu kabul etmektedirler.

Ayrıca, böyle bir konferansın ikinci dünya savaşından sonra Sovyetler Birliği tarafından yürütülen genişleme siyasetinin sonucu Doğu Avrupa ülkelerinin bugünkü durumlarının tescili anlamına gelmemesi şartını da ileri sürmektedirler. Sovyetler Birliğinin ise ne Amerika Birleşik Devletlerinin Avrupada kuvvet bulundurmalarını, ne de Doğu Avrupa ülkelerinin hali hazır durumlarının geçici bir mahiyet taşıdığını kabul etmesi beklenir.

Görülüyor ki, her iki taraf güvenlik ve işbirliği sorununa parmak basarken hedefte birleşmekte, fakat kendilerini o hedefe götürecek yolları istedikleri gibi seçmekte direnç göstermektedirler. Gerçekten de A.B.D.'nin katılmadığı bir Avrupa güvenlik konferansı, toplansa bile, sonucu olmayan ve sadece propagandaya hizmet eden bir toplantı olacaktır.

Bir türlü dinmeyen ve dinmeyecek olan kuşuklara dayalı bu siyasal gelişmeden sonra tam bir silâhsızlanmaya giden yolun hemen hemen hiç açılmıyacağı gerçeğini hatırla tutarak ve son Moskova anlaşma ve anlaşmaları ile Berlin nihaî anlaşmasının ışığı altında adım adım ilerleme suretiyle bu konuda neler düşünülmüş ve yapılabilmiş olduğunu inceleyebiliriz.

SİLÂHSIZLANMA VE SİLÂHLARIN KONTROLU :

İkinci Dünya Savaşından evvel olduğu gibi ondan sonra da bu konu milletlerin müzakereden yılmadıkları bir mesele olmuştur. İkinci Dünya savaşından sonra Birleşmiş Milletler çatısı altında veya dışında bu konu üzerinde muhtevası binlerce sahife tutan görüşmeler yapılmış, fakat bilimin her ileri hamlesinden yararlanılarak millî güvenlikleri teminat altına almak ve dolayısıyla üstünlük elde etmek amacıyla meydana getirilen yeni silâhlar, araçlar ve sistemler bu görüşmeleri her zaman yeni bir safhaya ertelemiştir.

Birleşmiş Milletlerin kontrolü dışına çıkan silâhlanma yarışının bir noktada durdurulmaması halinde karşılaşılabilecek bunalımın ciddî anlamı, milletleri, özellikle Super Devlet olarak nitelenen devletleri, karşılıklı olarak görüşmelere sevk etmiş ve bu suretle Birleşmiş Milletler güvenlik kurulu ve genel kurul kararlarına gidilemeyecek meseleleri karşılıklı halletmek ihtiyacı doğmuştur. Daha doğrusu, küçük devletlerin meselelerini Birleşmiş Milletlerde konuşan büyük devletler, kendi meselelerinde buna taraftar olmamış ve bundan yeni meseleler, koşullar meydana çıkmıştır.

Bugüne kadar taraflar, karşılıklı olarak silâhsızlanma ve silâhların kontrolü konusunda kendi açılarından makul görüntülü önerilerde bulunmuş, bunları da dünya kamuoyuna uygun bir propaganda taktiği ile aksettirmişlerdir. Bu, dünya ve iç politika sorunları bakımından bitmeyen ve istismar edilen bir konudur. Hiçbir devlet adamı ne iç politikada, ne de dış politikada mütecaviz bir politika görüntüsüne girmek istememiştir. Hiçbir devlet adamı bugüne kadar demeçlerinde silâhlanmaya doğrudan doğruya yer vermemiş, teşvik edici olmamaya gayret göstermiştir. Her devlet adamı, daima kendi ülkesinin barışçı bir politika izlediğini, fakat karşı tarafın barışı tehlikeye soktuğu için savunmaya önem verdiklerini beyan etmiştir. İttifaklar adına da aynı şekilde hareket edilmiştir. İttifaklar savunma esası üzerine kurulur ve hiç bir ittifak mütecaviz görünmeye, gösterilmeye taraftar olamaz. Her devlet, her ittifak silâhsızlanmaya, kendi güvenlikleri nisbetinde taraftardır. Bunun içinde silâhsızlanma meselesi her ortaya atılıştaki her ülke silâhsızlanmayı imkânsız hale getiren ciddî ve tabiatıyla kendisi için haklı sebepleri de ileri sürmektedir. Hiçbir devlet karşı-sındakinden evvel zamansız ve tek taraflı bir silâhsızlanma kararı almamıştır ve alamaz. Bu koşullar altında bir tarafta korku, diğer tarafta denge bulma hassasiyeti içinde geçen yarışma yıllarında silâhsızlanma ve silâhların kontrolü üzerinde fiilen mevcut silâhlara etkili olabilecek bir sınırlandırma, azaltma yapılamamıştır.

SİLÂHSIZLANMA ÇALIŞMALARI :

İkinci Dünya Savaşı içinde ve hemen sonra, özellikle nükleer silâhların yayılmasını önlemek, yapımlarını, denemelerini ve kullanılmalarını yasaklamak gayesiyle milletlerarası çalışmalar her fırsattan istifade ile sürdürülmüştür. Büyük siyasi olaylar, arkalarında bazı anlaşmalar, andlaşmalar getirmiş, bu suretle yükselen siyasi ve askeri baskının yumuşatılmasına gayret gösterilmiştir.

Savaş içinde Amerika ile İngiltere arasında nükleer sahada bilimsel ve askerî iş birliğini istihdaf eden anlaşmaların yanı sıra bu tür silâhların nasıl yasaklanacağı konusu da zihinleri devamlı meşgul etmiştir. Zira, önemli bir tahrip silâhına sahip olan taraf, onun imha gücünü müdrik olarak başkalarının böyle bir silâh yapmasına müsamakâr olamaz. İmkânı olan taraf da, karşı-sındakinin elinde kendisine ciddi zarar verecek veya mağlubiyetini intaç edecek bir silâh olduğunu gördükçe ona sahip olmadan kendi güvenliğini teminat altında göremez. Bu itibarla, tarafları bir savaştan caydıracak en uygun formül ya aynı silâhlara sahip olmak veya sahip olunduktan sonra bunların yayılmasını sınırlayarak tedrici bir azaltmaya git-

mektir. 1945'denberi yapılmak istenilen de bu olmuştur. Tam bir silâhsızlanma formülü bulunamayacağından eşitlik sağlanan alanlarda sınırlama yapılmak suretiyle adım adım bir neticeye ulaşılmaya çalışılmıştır.

Silâhsızlanma veya silâhların kontrolü ve sınırlandırılmaları nükleer silâha sahip olan, bu alanda çok ileri gelişmeler sağlayan devletlerle, bu silâhlara sahip olmayan devletler arasında da çok değişik görüş açılarından değerlendirilmiştir. Ancak, hepsinin müşterek noktası güvenlidir.

İkinci Dünya Savaşından sonra büyük umutlarla kurulan Birleşmiş Milletlerin genel kurulunun ilk kararlarından biri Atom Enerji Komisyonunun kurulması olmuştur. Bu kuruluşu müteakip, A.B.D. (Baruch-Lilienthal plânı) veya kısaca (Baruch Plânı) olarak bilinen ve nükleer silâhların yayılmasını önleyen, nükleer silâh stoklarının imhasını öngören bir öneriyi komisyona sunmuş, fakat plân Rusyanın muhalefeti ile yürümemiştir. O zamanın koşulları içinde de bugün sözü çok edilen savaştan caydırıcılık ilkesi üzerinde durulmuş ve bunun ancak aynı silâhlara karşılıklı olarak sahip olunduğu takdirde mümkün olacağı kanaati ile Sovyetler Birliği araştırmalarına devam etmiş, bunlara sahip olmadan kendisini bağlayan bir taahhüde girişmemiştir.

1946 yılında A.B.D. kongresi, Japonyanın mağlubiyetini tacil eden ve sonuçları gerek Amerikada, gerek dünya kamuoyunda büyük tepkiler meydana getiren atom silâhıyla bu husustaki bilgileri müttefiklerine vermemeyi ön gören (McMahon kanununu) kabul etmiş ve bu suretle atom silâhlarının yayılmasını önleyebileceğini ummuştur. Sovyetler Birliğinin bu silâha sahip olmasından sonra, 1950'lilerin ortasında bu kanun müttefikler lehine tadil görmüştür.

1947 başında Avrupada barış andlaşmalarıyla Rusyaya mücavir olan Finlandiya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan ile İtalya gibi devletlerin atom silâhı yapmaları, denemeleri veya herhangi bir yolla bu silâha sahip olmaları yasaklanmış, aynı durum bir andlaşma ile Avusturyaya da uygulanmıştır.

1954'de Paris Andlaşması Federal Almanyanın bu silâhlara sahip olmasını yasaklamış, bu durum içinde bulunduğu koşullar dolayısıyla, Federal Almanya tarafından kabul edilmiştir.

1957'de Polonya dışişleri bakanı Adam Rapacki tarafından ileri sürülen ve esasları (nükleer silâhların ve roketlerin dondurulması ve yeni üsler kurulmasının yasaklanması) ile ilgili olan tasarı, batı ve doğu Almanya, Çekoslovakya ve Polonyayı içine alan Merkezî Avrupada nükleer silâhlar-

dan arınmış bir bölge teşkilini öngörmüştür. Bu teklif 1962'de silâhsızlanma konferansında tadilâta uğramış, fakat fiiliyat sahasında itibar görmemiştir. Buna başlıca sebep olarak Dulles Politikası gösterilmektedir. A.B.D., Rusya ve Çini daha yakından askeri bir denetim altına almak üzere bir taraftan NATO'nun devamı olarak Bağdat Paktı ile (Irakın ayrılmasından sonra CENTO) Orta Doğunun kuzey kuşağı ittifakını ve onun doğusunda da Güneydoğu Asya ittifakını desteklerken, diğer taraftan da bu ülkelerde ikili anlaşmalarla askerî üsler kurmuş ve McMahan kanununun tadili ile müttefiklerinin topraklarında kendi denetimi altında nükleer silâhlar bulundurmaya temin etmiştir. Bu yakın tehlike Rapacki plânında, Merkezî Avrupada nükleer silâhtan arınmış bölge fikrini doğurmuş ve özellikle Federal Almanyada taktik nükleer silâhların bulundurulmasını önlemek istemiştir.

1959'da (Antartika anlaşmasıyla) güney kutup bölgesi nükleer denemelerden muaf tutulmuş ve ilk olarak iki hasım kampa mensup olan devletler silâhsızlanma konusunda müşterek bir adım atabilmiştir. Aynı yıl içinde, Birleşmiş Milletlerin bir organı olmayan, fakat faaliyetlerini ona sunan (On ülke silâhsızlanma komisyonu) kurulmuştur. Bu on ülkeden beşi Doğu blokunu teşkil edecek Sovyetler Birliği, Romanya, Bulgaristan, Polonya, Çekoslovakya; diğer beşi de Batı blokundan A.B.D. İngiltere, Fransa, Kanada ve İtalyadır. 1960 Yazında Sovyetler Birliği bu komisyondan çekilmiş, bilâhara Amerika ile yeni bir mutabakata varıldıktan sonra tekrar komisyona girmiştir. Ancak, bu sefer komisyonun üye adedi evvelki On ülkeye ilâveten Sekiz tarafsız ülkenin de katılımıyla Onsekize yükselmiştir. Bu yıllardaki silâhsızlanma faaliyetleri incelenirken Amerika ile Rusya arasında ceryan eden Siyasî olayların gözden uzak tutulmaması da gereklidir. Bu dönemde teknolojik gelişmelere bağlı olarak çok önemli siyasî ve askeri olaylar vukua gelmiştir. 1950'lilerin sonunda Sovyetler Birliğinin uzay yarışmasında A.B.D.'ye tekaddüm etmesi ve bunun diğer bir anlamı olan kıt'alararası bir menzile sahip füzeleri geliştirmiş bulunması; Amerikanın iç politikasında büyük etkisi olan Rusya ile kendileri arasında aleyhlerine bir nükleer gedik meydana geldiği iddiası ve 1960 seçim kampanyasında bunun geniş bir şekilde istismar edilmesi; Kennedy iktidarının başında başarısızlıkla neticelenen Kûba çıkarması; Berlin buhranı ve onun akabında A.B.D.nin Avrupadaki üslerinde kendisine karşı yapmış olduğu gibi Rusyanın da Kûbaya orta menzilli nükleer silâhları yerleştirme teşebbüsü; A.B.D.nin Rus nükleer silâhlarındaki bu seri gelişme muvacehesinde uyguladığı (Kitlevî mukabele) stratejisi yerine (Esnek mukabele) stratejisini kabul ederek müttefiklerine bunu sert bir şekilde benimsetmeye çalış-

ması ve hazırlıksız Avrupanın tepkilerine maruz kalması silâhsızlanma konularıyla birlikte mütalâa edilmesi gereken büyük olaylardır. Bu itibarla, silâhsızlanma konferanslarına sunulan tasarıların Birleşmiş Milletlerdeki faaliyetlerde daima siyasi ve askeri olayların etkisini aramak ve meseleyi onlara paralel olarak mütalâa etmek gereklidir. Bu gibi siyasî koşullar içinde 1961 yılında Birleşmiş Milletler genel kurulu nükleer devletlerin nükleer silâhları diğerlerine devretmemeleri veya henüz nükleer devlet yoluna girmemiş olanların bu silâhları yapmamalarını ön gören İrlanda tasarısını ve aynı mealdeki İsveç tasarısını benimsemiş ve bu yolda bir karar almıştır.

1962 yılında silâhsızlanma konferansında Sovyetler Birliği, (Gromiko Şemsiyesi) adı verilen bir öneriyle nükleer silâhların erişilen seviyede dondurulması talebinde bulunmuştur. 1962 yılında dünyanın nükleer bir savaş eşiğine geldiği Kûba buhranı patlak vermiştir. Bu buhran tarafların soğukkanlı ve basiretli tutumlarıyla güçlüklerle atlatılmıştır. Bu buhran arkasından çok yükselen siyasî ve askerî tansiyonun azaltılması gayesiyle bazı anlaşma imkânlarından faydalanılmıştır. 1963 yaz başlarında Vaşington ile Moskova arasında bir Amerikan tabiri olarak kalan (Kırmızı telefon) hattı kurulmuş, bu suretle yanlış bir hesap veya (Kitlevi mukabele) politikasının gereği olarak A.B.D.'nin İtalya ve Türkiyede ikili anlaşmalarla inşa etmiş olduğu ve NATO'nin resmen sorumluluğu içinde bulunmayan (Jupiter) adlı orta menzilli balistik füze mevzileri 1963 yılı içinde kaldırılmıştır. Bu suretle, A.B.D., S.S.C.B.'nin Kûba'dan çekilişine MRBM'lerini Akdenizden çekmekle Cevap vermiştir. Ancak, bu tarihlerde (Jupiter) füzelerinin ve mevzi tarzlarının demode olduklarını, kolay bertaraf edilir birer hedef haline geldiklerinde göz önünde tutmak lâzımdır

Aynı yıl içinde Rapacki plânının tahakkuku için Polonya Başkanı Gomulkaya izafeten (Gomulka plânı) olarak adlandırılan ve (Merkezî Avrupada nükleer ve termo nükleer silâhların dondurulmasını) ön gören ve bölgede mevcut nükleer statükonun muhafazasını veya dondurulması şartlarını kapsayan tasarı, super devletlerin silâh yarışması ve yukarıda ifade edilen siyasî buhranlar içinde konferans gündemlerini işgal eden bir konu olmaktan ileri gidememiştir. Bununla beraber, Gomulka plânının Sovyetler Birliğinin malûmatı dahilinde hazırlandığını; bu tarihlerde Kuzey Atlantik ittifakı içinde çok taraflı nükleer güç (MLF) konusunun tartışıldığı ve Federal Almanyanın bağımsız bir nükleer güce sahip olmaması için (MLF) in uygun bir hal tarzı olduğu görüşünün kuvvet bulduğunu da gözden uzak tutmamak lâzımdır.

Ancak, aynı devrede A.B.D. ve Sovyetler Birliği nükleer silâhların denemelerinde yeteri kadar tecrübe sahibi olduklarını düşünerek, yeraltı de-

nemeleri hariç, diğer vasatlarda denemeleri durdurma görüşünde bir mutabakata varmışlardır. Bu mutabakat Moskova Antlaşmasını (1963) meydana getirmiştir. 5/Ağustos/1963 de Moskovada (Atmosferde, Uzayda, ve sualtında nükleer silâh denemelerinin yasaklanmasına dair andlaşma) imza edilmiş ve bu suretle nükleer devlet olma yarışına çıkacaklar için ciddi bir baraj konularak nükleer silâhların yapılması önlenmek istenmiştir. A.B.D. bu andlaşmaya paralel olarak müttefiklerinin huzursuzluğunu gidermek amacıyla devletlerin ayrı ayrı kendi nükleer silâhlarına sahip olmaları yerine çok taraflı bir nükleer güce sahip olma fikrini ileri sürmüş ve bu hususta geniş kapsamlı bir teklifi Kuzey Atlantik ittifakına sunmuştur. Federal Almanya bu çok taraflı nükleer güç (MLF) fikrini, hem denizde teşkil edilmek suretiyle Alman topraklarının nükleer hedef olma ihtimalini azaltmak, hem de dolaylı bir şekilde nükleer güce sahip olma görüşüyle desteklemiş; Fransa, kendi nükleer silâhını geliştirme çalışmaları içinde bulunduğu cihetle bu çok taraflı kuvvet fikrine de, deneme yasaklarına da karşı çıkmıştır. Bu suretle A.B.D. müttefiklerinin nükleer silâha müştereken sahip olmalarıyla onları tatmin etmeyi düşünürken, bir taraftan da silâhı kendisi temin edeceği cihetle nükleer tetiğin çekilmesini tam bir kontrol altına almış bulunabilecekti. Sovyetler Birliği bu tasarımı A.B.D.nin iddia ettiği gibi nükleer silâhların yayılmasını önliyecek bir tedbir olarak değil, aksine yayılmayı teşvik edecek bir hareket olarak mütalâa etmiştir. Böylece MLF tasarısı, bir müddet A.B.D. ile S.S.C.B. arasında nükleer silâhların yayılması konusunda görünür bir ihtilâf olmuştur. 1965 yılında her iki devletin nükleer silâhların yayılmasının önlenmesi hususunda 18 ülke silâhsızlanma komisyonuna sundukları tasarılar da MLF bir ayrılık unsuru olarak belirmiştir.

1966 yılında da A.B.D.nin Vietnam savaşına fiili müdahalesi ve ittifak içinde devam eden MLF tartışmaları komisyon çalışmalarını aksatmıştır. Bununla beraber, tarafların ileri sürdükleri tasarılar, yeteri kadar yayılmayı önleyici müşterek fikirleri de oluşturmuştur. A.B.D., Vietnam sorunu ile tam olarak girdiği çıkmazda iç ve dış baskıları hafifletmek üzere dünya kamuoyunu barışçı yönde etkileyebilecek nitelikte uluslararası bir andlaşmayı yapmayı da öngörmüş olabilir. Bu yıl içinde A.B.D. cumhur başkanı, Rusyayı mümkün olan her alanda anlaşmaya çağırmış, Rusya da bir müddet sonra buna olumlu cevap vermiştir. İngilterenin de dahil olduğu görüşmeler 1967 yılında devam etmiş, bu safhada MLF fikri de terk edilmiştir. Ancak bu safhada, Kuzey Atlantik ittifakı içinde ceryan eden ve ittifak üyeleri arasında tesanüdü bir hayli sarsan (Esnek Mukabele) stratejisinin tartışmaları devam etmiş, Amerika ile Rusya arasındaki ikili görüşmelerin

bazı tavizkâr sonuçlar doğurabileceği kuşkusu belirtilmiş ve özellikle böyle bir anlaşmanın ilerde teessüsüne çalışılan Federal Avrupanın nükleer bir güç olmasının imkânını ortadan kaldırdığı fikri savunulmuştur. A.B.D. ise, Federal bir Avrupa kurulduğu zaman buna dahil nükleer bir devletin mevcudiyetinin, Federal devleti de nükleer güç haline sokacağı fikrini işlemiştir. Esas itibarıyla böyle bir fikir iyi kullanıldığı takdirde, doğru ve geçerlidir.

Bu arada, 1967 başında Amerika ile Rusyayı yakından ilgilendiren (Uzayın araştırılması ve kullanılması) konusu üzerinde bir anlaşma imza edilmiştir. Bu anlaşma ile taraflar, nükleer silâhları veya diğer herhangi bir çeşit imha silâhı taşıyan cisimlerin dünya çevresinde yörüngeye oturtulmamasını, bu gibi silâhların gök cisimlerine yerleştirilmemesini veya diğer bir yolla uzayda bulundurulmamasını, gök cisimlerinde nükleer deneme yapılmamasını kabul etmişlerdir. Bu anlaşma ile yörünge silâhlarının kullanılıp kullanılmayacağı da söz konusudur. Sovyetler Birliğinin yörünge silâhı olarak meydana getirdiği silâhların bu anlaşma yasağı içine girmeyeceği de tasrih edilmiştir. Amerika ile Rusya arasında uzayın araştırılması ve kullanılması hususunda çalışmalar devam ederken Güney ve Orta Amerika devletleri de Lâtin Amerikanın nükleer silâhlardan arınması konusunda Meksikada bir anlaşma imzalamışlardır.

1967 yazında Rusya ve Amerika nükleer silâhların yayılmasını önleyecek yeni bir ortak tasarımı 18 Ülke silâhsızlanma komisyonuna sunmuşlardır. Bu devrede füzesavar füze silâhları önem arz eden silâh olarak görülmektedir.

1968 başında Amerika ve Rusya daha geliştirilmiş bir tasarımı 18 Ülke silâhsızlanma komisyonuna vermişlerdir. Bu tasarılar komisyonda tetkik edildikten sonra bir rapor halinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine gönderilmiş ve Genel Kurulda müzakereden sonra 12/Haziran/1968 de bir andlaşma metni üzerinde karar alınmıştır. Bu karar, devletlerin tasdikine bağlı olarak yürürlüğe girmiştir.

İmza tarihinde 95 kabul, 4 red ve 21 çekimser oy kullanılmıştır. Bu anlaşmanın hedefi, nükleer silâhlara sahip devletler sayısının artmamasıdır. Anlaşma, nükleer devletler elinde bulunan nükleer silâhların yayılması da bir tahdidatı ön görmemektedir. Ayrıca bu anlaşma, nükleer silâhların mülkiyet ve kontrollerinin nükleer devletlerin tasarrufunda bulunması şartıyla nükleer silâha sahip olmayan devletler toprakları üzerinde bu gibi silâhların bulundurulmasını da önlememektedir.

Nükleer silâhların yayılmasını ön gören bu anlaşmayı müteakip Rusya, Amerika ve İngiltere yayınladıkları eşit bildirilerle nükleer olmayan devletlere bir teminat verme ihtiyacını duymuşlardır. Buna göre, (.. Nükleer silâha sahip olmayan bir devlete karşı nükleer silâh kullanılmasıyla yapılan bir saldırı veya böyle bir saldırı tehdidi nitelik bakımından yeni bir durum doğuracaktır. Bu durumda Birleşmiş Devletler Güvenlik Konseyi üyesi olan nükleer silâh sahibi devletler... nükleer silâh saldırısına karşı koymak veya böyle bir saldırı tehdidini uzaklaştırmak için gerekli tedbirleri almak üzere güvenlik konseyi yoluyla derhal harekete geçeceklerdir.

Nükleer silâh sahibi üç devlet ayrı ayrı, nükleer silâh kullanılmasıyla yapılan bir saldırı kurbanı olan veya böyle bir saldırı tehdidi ile karşılaşan, nükleer silâhların yayılmasının önlenmesine ilişkin anlaşma tarafı nükleer silâha sahip olmayan her devlete, Birleşmiş Milletler güvenlik konseyinin yasasına uygun olarak yardım etmek üzere âcîl tedbirler almasını temin arzusunu, konseyin daimi üyesi olarak, tekrarlamışlardır.

Nükleer silâh sahibi üç devlet ayrı ayrı, bir Birleşmiş Milletler üyesi, nükleer saldırı da dahil olmak üzere, bir silâhlı saldırıya uğradığında, güvenlik konseyi barış ve milletler arası güvenliği korumak için gerekli tedbirleri alıncaya kadar, yasanın 51. maddesiyle tanınan münferit veya toplu meşru savunma hakkını da teyit etmişlerdir.)

Bu bildiriler, 19/Haziran/1968 tarihli güvenlik konseyi kararında da aynı ölçülerde teyit edilmiştir. Ancak, burada da anlaşmalara ne gibi siyasî olayların zemin hazırladığı göz önünde bulundurulması gereken bir faktördür.

Çin-Rus ihtilâfı, Rusyanın dünya üzerinde komünizmin yayılmasında barışçı değişim metoduyla tahrik ettiği hukukî yollardan kuvvetlenme ve iktidar olma politikası; Doğu blokunda gelişen liberal görüşler ve hareketler; nükleer silâhlarda eşitlik ve kuvvet gösterisiyle bir politika zaferi elde edilmesinin mümkün olmaması; bir savaşın ise intihardan başka bir şey olmadığı inancına bir süreden beri varılmış olması gibi sebepler bu faktörler arasında gösterilebilir.

Nükleer silâhların yayılmasının önlenmesi anlaşmasından sonra Rusya ve Amerika nükleer silâhların dondurulması hususunda, nükleer silâhların yayılmasının men'ine dair anlaşmanın VI. maddesi uyarınca yeni imkânlar aramışlardır.

Bu maddeye göre, (Âkit taraflardan her biri, nükleer silâh yarışının yakın tarihte durdurulması ve nükleer silâhsızlanmaya dair müessir ted-

birlerle irtibatlı olarak milletlerarası bir denetim altında ve tam bir silâhsızlanmaya yol açacak bir anlaşma akdi için görüşmeleri iyi niyetle yürütmeyi deruhte ederler.) denilmektedir.

1968 yazında Amerika ve Rusya Stratejik taarruzî ve tedafüî nükleer silâhların sınırlandırılması veya azaltılması hususunda bazı esaslar üzerinde mutabakata varmışlardır. Ancak, 1968 Ağustosunda Çekoslovakyanın Rus askeri işgali altına düşmesi çalışmaları durdurmuş, yeni bir gerginlik safhası açılmıştır. Bununla beraber, nükleer silâhlara sahip olmayan devletler, dört nükleer devletin de iştirakiyle 1968 Eylülünde Cenevrede toplanmışlar ve nükleer devlet olmayanların güvenlikleri, nükleer silâhsızlanma, nükleer silâhlardan arınmış bölgeler, nükleer olmayan devletlerde atom enerjisinden barışçı yollarla istifade ve bu maksatla nükleer denemelerin yapılması konularını müzakere etmişlerdir. Güvenlik konusunda aldıkları kararlar, Birleşmiş Milletler yasasının milletlere tanıdığı hakların çiğnenmemesi, nükleer veya konvansiyonel silâhlarla kuvvete baş vurulmaması gibi unsurlar üzerinde toplanmıştır.

Nükleer silâhların sınırlandırılması konusu yeni Amerikan Cumhur Başkanının seçimiyle tekrar ele alınmıştır. 1969 başında, Başkan Nixon'un yönetimi devraldığı yemin törenindeki beyanıyla, konu tekrar bir çağrı haline gelmiş; aynı gün Sovyetler Birliği de mesele hakkında ciddi bir görüş teatisinde bulunma isteğini belirtmiştir. Aynı yılın Şubat ayında Rusya silâh yarışının yavaşlatılması, nükleer tehdidin azaltılması bakımından gerekli ciddi tedbirlerin alınmasını ve kademeli olarak anlaşma zemini aranılmasını istemiştir. 1969 Martında, Vaşingtonda Amerika dışişleri bakanı ile Rus büyük elçisi arasında görüşmeler başlamıştır. Gereken müzakere zemininin hazırlanmasını müteakip Amerika 1969 Ağustosunda stratejik silâhların sınırlandırılması hususunda müzakerelere hazır olduğunu bildirmiştir. Nihayet her iki hükümetin nükleer silâh sahasında tecrübeli elemanlarından müteşekkil temsilcileri 1969 Kasımında Helsinkide toplanarak ikili görüşmeleri başlatmışlardır.

Başkan Nixon, 18 Şubat 1970 tarihinde (1970'lerde Amerikan dış politikası) adıyla kongreye sunduğu raporunda (... Bir termo nükleer savaşı teşvik edecek devlet için her hangi bir kazanç ve muhakkak ki zafer söz konusu olamaz. Bu sebeple her iki taraf, nükleer silâh yarışının tehlikeli hızının durdurulması hususunda kendi çıkarları icabı olduğunu idrak etmişlerdir.) demekle gerçekçi davranmıştır. Sovyetler Birliğinin de muhtelif beyanlara göre aynı kanıda olduğu görülmektedir.

Kısa tarihçesini yukarda verdiğimiz Stratejik nükleer silâhların kontrolü, sınırlandırılması, indirimi üzerinde, bir kayda göre, her iki devlet 1500 den fazla toplantı yapmışlardır. Bu suretle taraflar karşılıklı olarak en ileri istihbarat tekniğine rağmen elde edemediklerini veya müphem bulduklarını ve teknolojik seviyede nerede olduklarının tesbitini bu görüşmelerde ortaya atılan görüşlerden öğrenmeğe çalışmışlardır. Böylece iki super devlet stratejik silâhların sınırlandırılması görüşmelerine (S.A.L.T.) başlamışlardır. Bununun 28/Mart/1972 de başlayan 7. ravelu, Başkan Nixon'un Moskova ziyaretinde, 26/Mayıs/1972 de imzalanan ABM Andlaşması ve ICBM'lerin dondurulması anlaşmasıyla sonuçlanmıştır.

SALT çalışmaları devam ederken diğer uluslararası iki andlaşmanın da zaruret ve önemine değinmek lâzımdır. Bu andlaşmalardan biri, kimyasal ve biyolojik silâhların geliştirilmesinin ve imalâtının yasaklanması, stoklarının imhasına dair anlaşmadır. Diğer, deniz yatakları, Okyanus tabanı ve bunların altındaki topraklara nükleer silâhlar ve diğer kitle tahrip silâhlarının yerleştirilmesinin men'ine dair anlaşmadır.

STRATEJİK SİLÂHLARIN SINIRLANDIRILMASI GÖRÜŞMELERİ (SALT) :

Stratejik silâhların sınırlanması görüşmelerinde güdülen gaye, nükleer silâh sorununa vakıf iki süper dünya devleti arasında bu konuda ciddi bir diyalogun kurulması ve bundan meydana gelecek karşılıklı anlayışın artması ve bunun sonucu olarak da tarafların tedbirli bir şekilde nükleer silâh yarışmasını hafifletmeleridir. Zira, caydırıcılık, karşılıklı imha kabiliyetinin eşitliğine bağlıdır. Bu dengeyi bozacak yeni silâhlar, özellikle, bir tarafın füze savar füze sistemine malik olması bu dengeyi bozacak mahiyettedir. Bu itibarla, taraflar caydırıcılık dengesinin bozulmaması ihtiyacını duymaktadırlar. Amerikanın da, Rusyanın da nükleer silâhlarda birleştikleri hedef, bu yok edici savaş önlemek ve tansiyonu arttıran yarışmayı bir noktada durdurabilmektir. Ağır masrafların bu istekte yeri olması da tabiidir. Her iki devleti böyle ciddi bir konuşma noktasına getiren husus, 25 yıldır süren kuvvet eşitsizliğinin ortadan kalkması ve son üç yıl içinde tarafların askeri kabiliyetleri ve doktrinlerinin bir eşitlik göstermesidir.

Sovyetler Birliğinin 1950'lerin içinde, Amerikan nükleer silâhlarının üstünlüğüne karşı Avrupayı rehin olarak kullanma politikası da bu sebeple değişmektedir. İki devleti SALT'a getiren sebepleri kaba hatlarıyla ve beşer yıllık özetlerle aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.³

³ *The Soviet Union and Arms Control*, Sahife 35

Amerika Birleşik Devletleri

Sovyetler Birliği

1946-1954

Silahlanmaktadır

II. Dünya savaşı kazançları takviye etmektedir.

Rusyayı ihata edici tedbirler almaktadır.

Durumu Avrupada sınırlıdır.

Asya ve Avrupada taahhütlere ve uygulamalara geçmiştir.

Kazancını müdafaa durumundadır.

Dünya devleti rolündedir.

1955-1960

Nükleer silâh üstünlüğü dolayısıyla kitlevi mukabele politikasını uygulamaktadır.

Müphem ve şüpheli bir tutum içindedir.

Stratejik nükleer silâhlara güvenmektedir.

Konvansiyonel kuvvetlere dayanmaktadır.

Militan bir görüntü içindedir.

1961-1964

Rusyanın kıtalararası nükleer silâhlara sahip olmaları nedeniyle esnek mukabele stratejisi ve savaştan caydırıcılık politikasına geçmek zorunluğunu duymuştur.

Kıtalararası nükleer darbe kabiliyetine erişmiş ve dolayısıyla kitlevi mukabele politikası izlemeğe başlamıştır.

Stratejik üstünlüğün devamı veya eşitlik arayışı içindedir.

Esnek olmayan bir tutum içindedir.

Stratejik zaafiyet devam etmektedir.

1965-1969

Savaştan caydırıcılık kabiliyeti vardır.

Savaştan caydırıcılık kabiliyeti vardır.

Esnek mukabele politikası izler.

Esnek Mukabele politikası izler.

Dünya devletidir.

Dünya devletidir.

Stratejik silâhlarda eşitlik vardır.

Stratejik silâhlarda eşitlik vardır.

Burada da görülüyor ki her iki devletin 1969'da vardıkları nokta, stratejik silâhlarda eşitlik ve aynı askerî stratejiyi uygulamadır. Bu eşitlik müzakerelerin başlamasına imkân veren şarttır. Bir hukuk kuralı olarak kuvvet, kuvveti sınırlamıştır. Görüşmeler bu kuralın uygulamasıdır.

Müzakereye konu olan silâh sistemleri :

Genel olarak SALT'a esas teşkil eden silâhlar ve sistemler şunlardır :

Taarruzî olarak :

- a) Kıtalararası balistik füzeler (ICBM)
- b) Balistik füzelerde kullanılabilecek ve istenildiği noktalarda dağılarak müstakilen muhtelif hedeflere sevkedilecek nitelikte çok başlıklı füzeler, (MIRV)
- c) Denizaltı gemilerinden dalmış bir halde iken atışları mümkün olan füzeler,
- d) Bombardıman uçaklarıyla düşman savunma sistemlerinin tesir sahasına girmeden ve çok uzaklardan havadan yer hedeflerine atılan balistik füzeler,
- e) Kıtalararası nükleer darbe kabiliyetini haiz uçaklarla taşınan nükleer bombalar,
- f) Uygulaması taraflarca mümkün, fakat fiiliyata geçilmemiş yörünge bombardıman sistemi (FOBS)

Tedafüî olarak :

- a) Uçaklara karşı yerden havaya atılan yakın ve uzak menzilli füze savar füze sistemleri,
- b) Uçaklara karşı roketlerle mücehhez uçaklar,

Bunların en ziyade üzerinde durulanlar, yeraltı silolarından kullanılan kıtalararası balistik füzeler, denizaltı gemilerinden atılan balistik füzeler ve bunlara karşı savunma füze sistemleridir.

İki taraf arasında bu silâhların dengesi, A.B.D. Millî Savunma Bakanı Mr. Melvin R. Laird'in 1971 Martında yaptığı resmi açıklamada şöyle gösterilmektedir :

STRATEJİK TAARRUZİ KUVVETLER

Amerika Birleşik Devletleri		Sovyetler Birliği	
Toplam ICBM miktarı	1054	1500	Toplam ICBM miktarı
Tipleri :			Tipleri :
Titan II 54 Ad.			SS-7/8 250 Ad.
Minuteman I, II 1000 »			SS-9 300 »
(MM I ler MM III ile değiştirilmektedir.)			SS-11 900 »
MRBM/IRBM	—	700	SS-13 50 »
Orta Menzilli Balistik Füzeler			MRBM/IRBM
Ağır Bombardıman Uçakları	520	195	SS-4,SS-5,SS-12,SS-14
B-52			Ağır Bombardıman Uçakları
Orta Bombardıman Uçakları	40	1200	M-4,TU-4
F-111			Orta Bombardıman Uçakları
Nükleer denizaltı Gm. lerindeki balistik füze	656	400	TU-16,TU-22
Denizaltı Gem. 41 ad.			Nükleer denizaltı Gm. lerindeki füze
Füze tipi : Polaris III			Y Sınıfı 20 Ad.
Poseidon C-3			Füze tipi : SS-N-6
			Diğer Gm. ler 26 Ad.
			Füze tipi SARK - SERB

NOT : Sovyetler Birliği füze tipleri NATO standardına göre adlandırılmıştır. 1972 Moskova anlaşması ile yapılan açıklamaya göre anlaşma tarihinde Sovyet ICBM atma araçlarının miktarı 1618, amerikan ağır bombardıman uçakları 531, Rusların 140; nükleer deniz altı gemilerinde atma aracı 580; Harp başlığı toplamı Amerikada 5700, Rusyada 2500 olarak verilmekte ve Amerikanın çok başlıklı füzelerde eskilerinde başlık miktarının 8000'e çıkacağı tahmin edilmektedir.

STRATEJİK SAVUNMA KUVVETLERİ

Füze Savar Füzeler	—	64	Füze Savar füzeler (GALOSH)
Yerden havaya füzeler	1136	10000	Yerden havaya füzeler
Nike-Herculus			SA-1,SA-2,SA-3,SA-5
Hawk, Bomarc			
Önleme Uçakları	599	3000	Önleme uçakları
F-101,F-102		fazla	MIG-19,MIG-21MIG-23,YAK-25,
F-104,F-106			YAK-28
			SU-7,SU-9,SU-11,TU-28

Bu kuvvetlerin masraf yönünün ağırlığı da iki tarafı görüşmelere sevkeden diğer bir âmindir. A.B.D. kaynaklarına göre 1962-1970 yılları arasında savunma bütçesinden stratejik silâhlara ayrılan para 75.5 Milyar dolardır. Bu ölçülerle Sovyetler Birliğinin de aynı masrafları yaptığı kabul edilebilir. Bu silâhların tahrip ve imha oranları da bize SALT'ın önemi hakkında bir fikir verebilir. Tablolardaki silâhların kullanılması halinde A.B.D. de nüfusun % 63'ü, S.S.C.B. de Nüfus dağılımının Amerikadan farklı olmasından % 47'si; Endüstri kapasitesinin Amerikada % 86'sı, S.S.C.B. de % 82'si imha veya ağır tahribe uğramaktadır.⁴

⁴ Londra Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, *Askeri Denge*, 1970 - 1971.

Bunun yanında, yangın fırtınaları, tazyik dalgaları, radyasyon etkilerinden kurtulanlar için yaşantı tasavvuru mümkün olmayan koşulları haizdir, ve tam bir kaostur. Böyle bir olay taraf medeniyetlerin yok olması demektir. Tablolardaki stratejik taarruzi ve tedafüi silâhların ağır masraf ve tahrip dökümü de meselenin ciddiyet ve önemini ortaya koymakta, bir taraftan silâhlanmadan vaz geçilemezken, diğer taraftan bunlar üzerinde bir dondurmaya gitmenin ve bilâhara bir indirim imkânının araştırılması üzerinde müzakerelerin açılması zaruretinin nedenlerine bir başka sarahat getirmektedir.

Bu tablolardaki stratejik silâhlara bakıldığı zaman S.S.C.B. A.B.D.ye eşit bir güce eriştiği ve bazı noktalarda adedi ve tahrip şiddeti bakımından aştığı görülmektedir. Özellikle füze savar füzelerde S.S.C.B.nin ileri bir hamle yapmış olması ve bu silâhları kullanılır etkili bir silâh sistemi halinde hizmete sokması, SALT'ın en önemli müzakere noktalarından birini teşkil etmiştir.

A.B.D.nin üzerinde endişe duyduğu husus, nükleer çağda ikinci derecede bir güç haline düşmenin barış şansını arttıracak yerde bir nükleer savaşı tacil eden bir faktör olması halidir. Bu da Amerikanın kendisinin asla mütecaviz olmayacağı, buna karşılık Sovyetler Birliğinin tecavüzi bir tavır takınabileceği inancından ileri gelmektedir. Sovyetler Birliğinin ve şimdi bu sahada bir mesafe aldığı bilinen Çin Halk Cumhuriyetinin kendilerine fazla güvenmelerinden veya yanlış bir hesap sonucunda nükleer silahlarla tehdide teşebbüs etmeleri endişesi, Amerikayı nükleer güç yarışmasında en rahatsız edici hususlardan biridir. Bilinen bir gerçek varsa o da kuvvetli olanın ayakta kalabileceğidir.

İnsan ve maddenin imhası bir kere olabildiğine göre lüzumundan fazla bir öldürme kabiliyetine sahip olmak her iki taraf için de askerî, siyasî ve iktisadi bakımlardan anlamsızdır. Bu noktada silâhların miktarında bir dondurma yapmak, azaltmaya gidilmesi için zaruri bir adımdır. Bu şartlar altında 22/Mayıs/1972'de başlayan Başkan Nixon'un Moskova ziyareti, SALT görüşmelerinin semeresini vermiş ve 26/Mayıs/1972'de iki devlet arasında Moskovada ABM anlaşması, ICBM'lerin, iki tarafta da bugünkü mevcutlar üzerinde dondurulması ile ilgili geçici bir anlaşma ve protokol imza edilmiştir. Bu anlaşma ve anlaşmalar, diğer yasaklamaların yanında nükleer silâhları fiilen sınırlandırmaya tabi tutan hususları ihtiva ettiklerinden miktar yarışının durdurulması bakımından önem arzeder. Ancak, bu anlaşmalar kalite bakımından silâhların imha ve tahrip gücünün arttırılmasına herhangi bir şekilde mani değildir. Bunlar silâhlarda azaltma anlaşmalarında şekil alabilecektir.

ABM (Anti Balistic Missile) andlaşmasının getirdiği yenilikler şöyledir :

Siyasî hedef olarak :

. ABM andlaşması taarruzî stratejik silâhlar yarışını sınırlamak, nükleer silâhların dahil olacağı bir savaş riskini azaltmak,

. Taarruzî stratejik silâhların sınırlamaları ile ilgili olarak mutabakat sağlanan tedbirler üzerinde olduğu kadar füze savar füze sistemlerinin sınırlanmaları esasından da hareket edilerek stratejik silâhları tümüyle sınırlandırma bakımından daha müsait müzakere şartlarının yaratılmasına çalışmak,

. Nükleer silâhların yayılmasını önliyen andlaşmanın VI. maddesindeki vecibeleri yerine getirmek,

. Mümkün olan en kısa bir tarihte nükleer silâh yarışmasının durdurulması ve stratejik silâhların azaltılmasını, nükleer silâhsızlanma ve nihayet genel ve tam bir silâhsızlanma hedefine doğru geçerli tedbirler alınmasını sağlamak,

. Uluslararası gerginliğin yumuşatılması ve devletler arasındaki güvenliğin artırılmasına iştirak etmektir.

ABM'lerle ilgili sınırlama da, ana hatlarıyla aşağıdaki gibidir :

. Taraflar, kendi ülke topraklarının savunması bakımından ABM sistemlerini kurmamayı, bu tarz bir savunma için lüzumlu üsleri temin etmemeyi, bu andlaşmanın ön gördüğü yerler dışında ABM sistemi kullanmamayı taahhüt etmektedirler,

. ABM sisteminden maksat, stratejik balistik füzelere veya uçuş yolu üzerinde bunların diğer elemanlarına karşı bir sistemdir. Sistem, füze savar füzeler, atma araçları, ABM radar şebekesinden mürekkeptir.

. Andlaşma ABM sistemlerinden, hizmette, imâl edilmekte ve deneme safhasında olanlarla, tamir, bakım ve tadilata tabi tutulanları ve yedek olarak muhafaza edilenleri ihtiva etmektedir.

. Taraflar, birer ABM sistemini başkentlerinin savunması bakımından bu merkezlerin 150 Km.lik nısıf kuturla tahdit edilen bir daire içinde kuracaklar, diğer birer sistemi de aynı çapta bir sahada bir ICBM mevziinin muhafazası için tesis edeceklerdir.

Bu tesislerin her birinde 100 ABM füzesinden ve aynı miktardaki atma aracından fazlasına müsaade edilmeyecek, 6 şardan fazla ABM radar kompleksi kurulmayacaktır.

. Taraflar, karada denizde veya havada seyyar olarak ABM sistemlerini veya bunlarla alâkalı parçaları geliştirmemeyi, denememeyi ve kullanmamayı taahhüt etmişlerdir.

. Taraflar, her bir atma aracında birden fazla ABM önleme füzesi kullanmamayı veya kullanılmakta olan atma araçlarına böyle bir kabiliyet kazandırmak üzere tadilat yapmamayı veyahut ABM atma aracının süratle doldurulmaları ile alâkalı otomatik, yarı otomatik veya müşabih sistemlerin geliştirilmemesini, denememesini ve kullanılmamasını kabul etmişlerdir.

. Taraflar, diğer ülkelere ABM sistemlerini vermemeyi taahhüt etmişlerdir.

. ABM sistemleri veya bunlarla alâkalı parçalar, andlaşmanın tesbit ettiği alanları ve miktarları aştığı takdirde, fazla olanlar en kısa zamanda ya imha edilecek veya söküleceklerdir.

. Taraflar, taarruzî stratejik silâhların sınırlandırılması görüşmelerinin devamına karar vermişlerdir.

. Taraflar, andlaşmanın ön gördüğü hususların tahakkuku ve gayesini teşvik etmek üzere derhal daimi bir istişare komisyonu kuracaklardır.

. Andlaşma süresizdir. Ancak Andlaşma yürürlüğe girmesinden itibaren beşer yıllık fasılalarla gözden geçirilecektir.

. Taraflar, millî hükümrânlık hakları itibariyle, yüksek menfaatlarını haleldar edecek olağanüstü olayların mevcudiyetine karar verdikleri takdirde 6 ay evvel ihbarda bulunacak ve bunu müteakip andlaşmadan çekilme hakkını haiz olacaklardır.

Yukarıda önemli maddelerinin özeti verilen ABM andlaşmasıyla birlikte devam etmesi kararlaştırılan görüşmelerde taarruzî stratejik silâhlar üzerinde daha ileri bir adım atabilmek amacıyla bunlar içinde sınır tesbit eden geçici bir anlaşma ve protokol imza edilmiştir. Geçici anlaşma şu hükümleri ihtiva etmektedir :

. Taraflar, 1/ Temmuz/1972'den itibaren mevcutlara ilâve olarak karada mevzilendirilmiş olan sabit kıtalararası balistik füze atma araçlarının imalini durduracaklardır.

. Taraflar, hafif ICBM'ler veya 1964 yılından evvel hizmete sokulmuş olan eski tip ICBM'lerin atılması için yapılmış kara atma araçlarını, bu tarihten sonra hizmete sokulan ağır ICBM'lerin atma araçları haline getirilmemesini kabul etmişlerdir.

. Taraflar, bu geçici anlaşmanın imzası tarihinde imâl edilmekte olan ve hizmette bulunan modern balistik füze denizaltı gemilerini ve denizaltı gemilerinden atılacak balistik füze atma araçlarının buldukları mevcut üzerinde sınırlandırılmasını ve ilâve olarak taraflarca tesbit edilmiş usuller çerçevesinde 1964 yılından evvel hizmete sokulmuş eski tip ICBM atma araçları veya daha eski tip denizaltı gemilerinin atma sistemlerini eşit miktarda değiştirmek üzere imal ve inşa edilmekte olan Atma araçları ve denizaltı gemilerinin tehdidini kabul etmişlerdir.

. Mevcut taarruzî stratejik balistik füzeler ve atma araçlarının modernizasyonu yapılabilir ve değiştirilebilir.

. Taraflar, bu anlaşmanın hükümlerini teminat altına almak amacıyla teknik araçlarla karşılıklı olarak birbirlerini denetim altında bulundurmaya da kabul etmişlerdir.

. ABM andlaşmasıyla derhal tesisi ön görülen Daimî İstişare Komisyonu bu anlaşmanın esaslarının tahakkuku ile de görevlidir.

. Taraflar, taarruzî stratejik silâhların sınırlandırılması görüşmelerine devam etmeyi uygun bulmuşlardır.

. Bu geçici anlaşma, taarruzî stratejik silâhların sınırlandırılması hakkında daha tamamlayıcı tedbirlér yönünde bir anlaşma ile değiştirilmedikçe beş yıl süre ile yürürlükte kalacaktır.

. Tarafların amacı, halen ceryan eden müzakerelerin mümkün olduğu kadar çabuk bir sonuca varılmasını sağlamaktır.

. Taraflar, millî hükümranlık hakları itibarıyla, yüksek menfaatlarını haleldar edecek olağanüstü olayların mevcudiyetine karar verdikleri takdirde altı aylık bir ihbar süresini müteakip anlaşmadan çekilme hakkını haiz olacaktır.

. Bu anlaşma tasdike tabi değildir. Geçici anlaşma ABM andlaşmasının tasdiki ile birlikte yürürlüğe girecektir.

Geçici anlaşma protokolunda ise taraflar, anlaşmanın yürürlükte kaldığı süre içinde denizaltı gemilerinde 710 dan daha fazla balistik füze atma silolarını bulundurmamayı ve 44 den fazla modern balistik füze de-

nizaltı gemisi yapmamayı; Sovyetler Birliği de 950 den fazla balistik füze silosu bulundurmamayı ve 62 den fazla modern balistik füze denizaltı gemisini yapmamayı deruhte etmişlerdir.

ÖZET :

Andlaşma ve anlaşmanın giriş kısımlarında genel ve tam bir silâhsızlanma arzusu taraflarca ileri sürülmektedir. Buna rağmen bugüne kadar silâhların kabiliyet ve güçlerinde isteklere uygun bir adım atılamamıştır.

. Bu andlaşma, anlaşma ve protokol ile ABM'lerin mahal ve miktarları ICBM'lerin ve atma araçlarının miktarları, balistik füze denizaltı gemileriyle bunların füze atma araçlarının adetleri tesbit edilen bir seviyede dondurulmakta, ancak kalite yönünden ve tahrip başlıklarının arttırılması açısından bir sınırlama yapılmamaktadır. Özellikle, mevcut tek başlıklı füzelerin çok başlıklı füzelerle (MIRV) değiştirilmeleri imkânı ortadan kalkmış değildir.

. Burada akla gelen bir soru vardır. A.B.D. ile S.S.C.B. arasında varılan bu andlaşma ve anlaşmalar, bu iki devleti kendi güvenlikleri açısından rahatlatacak, aralarındaki sürtüşmeyi biraz daha yumuşatabilecektir. Fakat bu, Avrupanın maruz bulunduğu tehdide doğrudan doğruya bir etki yapmayacağından NATO Avrupası bundan ne fayda sağlayacaktır? Bu soruya kolay cevap verilemeyeceği şüphesizdir. Hernekadar evvelki anlaşmalarla nükleer silâhlara sahip olmayan devletlere bazı garantiler verilmekle beraber fiiliyatta bu garantilerin tehdidi ve tehlikeyi tamamen ortadan kaldırdığına dair bir müeyyideyi haiz olmadığı aşikârdır.

A.B.D. ile S.S.C.B. ni alâkadar eden güvenlik sorunlarıyla, Avrupanın güvenlik anlayışı arasında tabiatıyla farklar vardır. Bunlardan başlıcası, NATO'nun Avrupalı üyelerinin kendilerini hesaba kattırarak nükleer bir güce sahip olamamaları, Avrupaya müteveccih 700 kadar orta menzilli Rus stratejik füzelerinin imha tehdidi altında bulunmaları ve klâsik güç dengesi itibarıyla da doğu blokuna karşı bir zafiyet içinde olmalarıdır. Bu suretle, NATO Avrupasının, doğu blokunun tecavüzüne karşı, Amerikasız olarak kendisini güven altına alacak savaştan caydırıcı bir gücü yoktur. Avrupanın teminatı bugün için Amerika ve Sovyetler Birliğinin içinde buldukları şartlarda takip ettikleri yumuşama politikası ve kendileri için işleyen caydırıcılık ilkesinden Avrupa ülkelerinin dolaylı olarak istifade etmesidir.

Bu nisbî gelişme muvacehesinde Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet indirimi meselesini tedkik edebiliriz.

SALT görüşmelerinde olumlu bir sonuç alınmadan ve Berlin konusunda dört büyükler arasında nihaî bir mutabakata varılmadan Avrupa güvenlik konseyinin toplanması da; MBFR konusunun mücerret olarak ele alınması da mümkün olmadığından ilk şart bu hususların halledilmiş olmasına bağlı kalmıştır. Her iki hususta da yeterli bir zemin hazırlanmış olduğuna göre bu konunun gelecekte bloklar arasında müzakere edilmesine imkân verilmiştir. Ancak, müzakereye oturmak başka, aranılan silâhsızlanma hedefine varmak başka şeydir.

KARŞILIKLI VE DENGELİ KUVVET İNDİRİMİ (MBFR)⁶

Siyasi gelişme :

Kuzey Atlantik İttifakı bakanlar konseyi Aralık/1966 toplantısında (İttifakın gelecekteki görevleri ve sürekli bir barış unsuru olarak ittifakı kuvvetlendirmek üzere bu görevleri yerine getirmek için alınacak tedbirler) konusunda bir inceleme yapılmasını kararlaştırmışlardır.

Bilâhare, Harmel Raporu olarak tanınan bu rapor Aralık 1967 toplantısında müzakere ve kabul edilmiştir. Bu raporun 13. maddesi şöyledir :

«Müttefikler dengeli kuvvet indirimi imkânları dahil, silâhsızlanma ve pratik bakımdan silâhların kontrolü için alınacak tedbirleri incelemektedirler. Bu incelemeler yoğunlaştırılacaktır. Bu enerjik çabalar müttefiklerin doğu ile gerçek bir yumuşamaya varmak yolundaki arzularını da yansıtmaktadır.» NATO'nun Avrupada dengeli kuvvet indirimi görüşü, 1968 Haziranında Reykjavik'de (Fransa hariç) yapılan bakanlar toplantısında Varşova paktına çağrı haline getirilmiş, fakat doğu bloku tarafından cevapsız bırakılmıştır. S.S.C.B.nin 1968 Ağustosunda Çekoslovakya'yı işgali dolayısıyla da Doğu-Batı ilişkilerinde bir gerginlik meydana gelmiştir. Bu mesele, 1970 Mayısında Romada yapılan NATO bakanlar toplantısında tekrar ileri sürülmüş ve bu sefer cevaplandırılmıştır. NATO Avrupada yabancı ve milli kuvvetler de ve bunların silâhlarında bir indirim şekli önerirken, Varşova paktında 1970 Haziranında sadece yabancı kuvvetlerde bir indirim fikrini ortaya atmıştır. Ancak, bu hususta üzerinde ciddiyetle durulacak cevap Brejnev'den gelmiştir. Brejnev, 1971 Martında Tiflis'de 24. Parti kongresinde yaptığı konuşmada Doğu-Batı ilişkilerine temas ederken Karşılıklı ve dengeli Kuvvet İndirimi hususunda müzakereye hazır olduklarını ifade etmiştir. Romada yapılan NATO Bakanlar konseyi toplantısında tespit edilen bazı esaslar Federal Almanya Başkanı Brandt ile Brejnev arasında 1971 Eylülünde Oreanda'da ceryan eden görüşmelerde de dikkat nazarına alınmış ve genel bir mutabakat hasıl olmuştur.

⁶ MBER Mutual and Balanced Force Reduction

NATO bakanlar konseyinin tespit ettiği hususlar şunlardır :

a) Karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi ittifakın hayati mahiyetteki güvenlik sorunlarıyla uyumlu, coğrafi şartlar ve diğer mülâhazalardan doğan farklar, taraflar için askeri bir mahzur teşkil etmemelidir.

b) İndirim, mütekabiliyet esasına dayanmalı, maksat ve zaman dengeli ve kademeli olarak yürümelidir.

c) İndirim, bahis konusu bölgede mevcut milli ve yabancı kuvvetleri ve bunların silâh sistemlerini kapsamalıdır.

d) İndirim, itimat verici bir kontrol sistemine bağlanmalıdır. Bunu müteakip NATO bakanlar konseyi 1971 Ekiminde, ittifakın genel sekreterliğinden ayrılmakta olan Mr. M. Brosio'yu bir ön temas için özel elçi olarak Moskovaya göndermeyi uygun görmüş, ancak Moskova kendisini kabul etmekten imtina göstermiştir.

Bu siyasi gelişme, meselenin dış ve usulî yönüdür.

Kuvvet indiriminde farklı görüşler :

Karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi fikri ve esasları, meseleyi bilmeyenler için fazla bir anlam ifade etmiyebilir. Hakikatte bu konu son derecede karışık ve S.S.C.B. ile A.B.D. arasında ceryan eden stratejik silahları sınırlama görüşmelerinden çok daha pürüzlüdür.

Genel olarak meseleye bakarsak Kuzey Atlantik İttifakı içinde bütün taraflar askeri insan gücünden tasarruf ile masrafların kısılması hususlarında beraberdir.

Bütün taraflar, Varşova Paktı üyeleri dahil, zahiren silâhsızlanmayı kabul etmektedirler ve 25 yıldanberi olduğu gibi hiç bir taraf silâhsızlanma ve silâhların kontroluna karşı görünmemektedirler.

Karşılıklı ve çok taraflı kuvvet indirimi konusu herşeyden evvel ittifak içinde pürüzlerle doludur. Bütün bildirimlerde harici görünüşü itibarıyla hedefte bir beraberlik görünmekte ise de her hükümetin ayrı ayrı düşündüğü de bir gerçektir. Ayrıca, Varşova Paktı üyelerinin ve özellikle Sovyetler Birliğinin de maksatları değişiktir. NATO içinde Karşılıklı ve çok taraflı kuvvet indirimi konusunda açıktan karşı görüşte olan devlet Fransadır. Fransa, Avropanın güvenliği meselesinde yumuşamayı teşvik bakımından kuvvet indiriminden evvel siyasal tedbirlerin müzakere edilmesini tercih etmektedir ve özellikle bugüne kadar ittifak içinde elde ettiği manevra serbestisini muhafazaya kararlı görülmektedir. Bir bakıma Fransanın bu tutumu ol-

dukça gerçekçidir. Siyasette değişiklik meydana gelmedikçe, karşılıklı itimat teessüs etmedikçe çok muğlak yönleri ve safhaları olan askeri kuvvetlerde ciddi bir indirime gitmek hemen hemen mümkün değildir.

Amerika Birleşik Devletleri, bu meselede kilit noktasını teşkil etmektedir. Amerika siyasi çevrelerinde bir müddettenberi beliren ve tek taraflı olarak Avrupadaki kuvvetleri azaltmak ve geri çekmek fikri ve bu fikrin giderek sonuç vermemesine rağmen bir kanun tasarısı haline dönüşmesi ittifakın Avrupalı üyelerini ziyadesiyle rahatsız eden bir konu olmaktadır. Avrupalı üyeler, Amerikanın Avrupada bulundurduğu kuvvetleri geri çekmesini istememekte, bunu sağlayabilmek için Amerika dış ödeme dengesindeki açığı karşılamakta yardımcı olmaya da çalışmaktadırlar. Dolayısıyla Avrupa iki pakt arasında Karşılıklı ve Dengeli bir kuvvet indirimi talebini ileri sürerken Amerikanın tek taraflı kuvvet indirimine gitme ihtimalinin de bunda önemli bir rol oynadığı muhakkaktır. Amerika Birleşik Devletlerinin Avrupada bulundurduğu tümenler itibariyle 1972 bütçesine konan miktar 9.3 Milyar dolardır. Bu miktar bütün NATO ülkelerinin toplam savunma masraflarının üçte birine eşittir. Avrupadaki deniz ve hava kuvvetlerinin idame masrafları da bundan ayrıdır. Bu itibarla masraf konusu, Amerikan siyasi çevrelerini ve vergi mükelleflerini çok yakından alâkadar etmektedir. Amerika hükümeti NATO'nun bu teklifini başlangıçta ihtiyatlı karşılamış olmakla beraber, belirttiğimiz gibi tek taraflı kuvvet indirimine taraftar olan ve baskıları gittikçe artan siyasi muhalefete karşı bu meseleyi bir araç olarak kullanmaktadır. İngiltere, Avrupada güvenliğin gittikçe zayıfladığına kanaat getirmiş bir haldedir. İşçi hükümeti zamanında olduğu gibi muhafazakârlar zamanında da MBFR İngiltereyi fazla ilgilendirmemektedir. İngiltereyi halen ziyadesiyle meşgul eden hususlar iktisadidir. Haddi zatında İngilterenin de mevcut kuvvet durumu ciddi bir indirime müsait değildir. Azami bir indirme zaten yapılmıştır.

Federal Almanya, Doğuya dönük politikasında d tente'a inanmış olarak hareket etmekte ve kuvvet indirimini de siyasi ilişkilerin normale d n st r lmesinde bir yardımcı araç olarak kullanır görünmektedir. NATO'nun diğ r  ye devletleri MBFR fikrini benimser görünmekte, savunmaktadırlar. Ancak bu hususta ciddi bir katkıda bulunmaları, kuvvet indirimine katılmaları coğrafi şartlarının ve imk nlarının bir gereği olarak mümkün değildir.

Sovyetler Birliği için de d tente ve masrafların azaltılması şüphesiz samimi bir istektir. Çin-Rus ilişkilerindeki gerginlik, S.S.C.B. ni askeri masrafları arttırmaya sevkeden önemli  millerden biridir. Avrupada kuv-

vet indirimi hususunda herhangi bir mutabakat Rusyaya bu cepheden kuvvet çekme ve uzak doğuya sevk etme imkânını verir ki bu üzerinde ciddi düşünülecek bir konudur. Stratejik silâhlarda Amerika ile eşitlik ve Avrupada konvansiyonel silâhlardaki üstünlük itibarıyla Rusyanın Avrupadan çekinecek bir tarafı yoktur. Ayrıca Federal Almanya ile yaptığı anlaşma itibarıyla ve Almanyanın askeri kuvvetlerinin arttırılmasını önlemek amacıyla böyle bir kuvvet indiriminin müzakeresi Rus görüşüne uygun düşebilir. Diğer taraftan merkezi Avrupada NATO'nun bulundurduğu kuvvetler asgari bir kuvvet hedefini gerçekleştirmiştir. Bu kuvvetlerden büyük indirimler yapılması bir kısım kuvvetlerin Amerikaya çekilmesi gibi ilerden savunma stratejisinden sapmalar S.S.C.B.nin lehinde olan hususlardır.

S.S.C.B. Doğu Avrupadan kuvvetlerini kendi topraklarına çekse de, bu kuvvetleri tekrar eski yerlerine sevk etmede sür'ate ve kolaylığa sahiptir. A.B.D.nin ise kuvvet çekmesi halinde bu kuvvetleri tekrar Avrupaya sevk etmesi hem zamana, hem büyük masrafa mütevakıftır. Ayrıca, Amerikanın Avrupadaki üsleri ve bu üslerden harekât yapan uçaklarda nükleer silâh taşınması, taktik nükleer silâhlara sahip bulunması dolayısıyla bu konularında MBFR içinde müzakere edilmesini mümkün kılacak bir konudur.

Varşova Paktının diğer üyeleri içinde mesele ülkelerindeki Rus askeri mevcudiyetinin azalması ve dolayısıyla askeri ve siyasi baskının hafiflemesi gibi bir sonuca ulaşma umududur. Bu da ileride, Brejnev doktrininin tehdidini ortadan kaldıran bir uygulama anlamına gelecektir.

Türkiye açısından ise, MBFR kendi coğrafi, siyasi ve iktisadi şartlarıyla askeri yardımlar çerçevesinde mütalâa edilmek zorundadır. Türkiye için askeri bakımdan kuvvet indirimi bahis konusu olmamak lâzım gelir. Zira, Kuzey komşusu ve Trakya hududundaki demirperde komşusu ile sınır paylaşan Türkiye, kendisi kuvvet indirimi ile bir denge arayacak durumda değildir. Bu denge ancak, Kuzey komşumuzun yapacağı indirimle veya doğu sınırlarımıza yakın bölgelerden kuvvet boşaltması ile sağlanabilir. Bu arada Türkiye için önemli bir hal alan Sovyet deniz kuvvetleri üzerinde ve büyük üstünlüğü haiz hava kuvvetlerinde, Türkiyeyi etki alanı içinde tutan orta menzilli nükleer balistik füzelerde Türkiyenin talep edeceği bir indirime S.S.C.B.nin uyması mümkün olmayacaktır. Zira, bu kuvvetler sadece bir cepheye karşı olmayıp muhtelif cephelerdeki dengeye etki yapan kuvvetlerdir. Bu itibarla, Türkiyenin güvenliği açısından olması temenni edilen bir indirim, S.S.C.B.nin şartları bakımından daha ilk adımda redde-

dilecek bir mesele halinde görülebilir. Bu kısa tahlilden anlaşılacağı üzere zahiren taraflar ne kadar arzu göstermiş olurlarsa olsunlar ayrı görüş ve kanaatlar, MBFR konusunu d tente'a yardım eden bir propaganda aracı olarak görmekten şimdilik daha ileri gidemeyecektir.

Meselenin askeri açıdan değerlendirilmesi :

NATO'nun kuvvet indiriminde ileri s rd ğu esasların ne şekilde uygulama alanının intikal edeceği hususunda muhtelif modeller üzerinde çalışıldığı, bütün akla gelebilecek ihtimallerin değerlendirildiği bir gerçektir. Anlaşıldığına göre bu modeller (Simetrik) ve (Asimetrik) olarak iki kategoriye ayrılmaktadır.

Simetrik modeller, adedi eşitlikte bir indirimi; Asimetrik modeller de eşit olmayan ve bir tarafın diğerine nispetle daha fazla indirim yapmasını  n görmektedir. Asimetrik model, Varşova Paktı  yelerinin daha çok indirim yapmalarını hedef almaktadır. Bir bakışta basit gibi görünen bu sınıflandırma esasında detaya inildikçe halli imkânsız sonuçlar vermektedir. Herşeyden evvel coğrafi şartlar, teknolojik imkân ve kabiliyetler, kaynaklar, kuvvetlerin kuruluşunda, konuşlarında, sil hl rın bünyesinde eşit bir mukayeseye yer vermemektedir. Eğitim, moral, lojistik imkânlar, stok seviyeleri, seferberlik hazırlıkları, her ülke için stratejik ve konvansiyonel bir tecavüze karşı hazırlıkta ve tepki sürelerinde farklılık sorunun dolaysız etkenleridir. Bunlar, kuvvetler ve diğer faktörler ayrı ayrı ele alınarak ve mümkün olan bir kısalık içinde aşağıda incelenmiştir.

Kara Kuvvetleri :

İnsan Gücü :

NATO ve Varşova Paktı  lkelerinin kara kuvvetlerinin kuruluşlarıyla cephelerdeki toplam güç durumları tablolar halinde izah edilmiştir. Bu  rnekler, kuvvet indiriminde esas rol oynayacak ülkelerden alınmiştir. (The Military Balance, 1971-1972)

TÜMEN VE TUGAY MEVCUTLARI

Tablo : 1

Ülkeler	Tümen (insan)			Piyade Tugayı (İnsan)
	Piyade	Zırhlı	Hv. İndirme	
NATO				
A.B.D.	16,000	16,500	13,000	4-5000
İngiltere	12-15000	12-15000	—	4-6000
Fransa	14,000	16,000	14,000	3500-4000
F. Almanya	15,500	14,500	8-9000	3-4000
VARŞOVA PAKTI :				
S.S.C.B.	10,500	8,400	7000	2000

Not: Varşova paktı üyelerinin Tümen ve tugay mevcutları S.S.C.B.'ne uygundur. NATO içinde diğer ülkelerin Tümen ve Tugay mevcutları daha çok F. Almanya'ya yakındır. Bir A.B.D. deniz piyade tümeni takriben 20.000 kişidir.

Yukarıdaki tablo kara kuvvetlerinde bir indirim bahis konusu olduğu zaman bunun karşılıklı tümen veya tugay adedi üzerinde bir mutabakat sağlanamayacağını göstermektedir. Tümen veya Tugay mevcutları paktlar itibarıyla oldukça farklıdır. Bu genel görünüşte simetrik bir indirimden ziyade asimetrik bir indirimi gerektirir.

Cephelerdeki tümen dağılımı itibarıyla ise durum sihhate yakın olarak şöyledir :

AVRUPA CEPHESİNDE İTTİFAKLARA TAHSİS EDİLEN KARA KUVVETLERİ (Tümen Olarak)

Tablo : 2

Kategori	Kuzey ve Merkezi Avrupa			Güney Avrupa		
	Nato	Varşova Paktı	Pakta S.S.C.B. Payı	NATO	Varşova Paktı	Pakta S.S.C.B. Payı
Barışta taraf K.lıkları emrine tahsisli tümen miktarı :						
— Zırhlı Tümen	8	28	19	7	9	3
— Piyade, mekanik, ve Hv. İndirme tümeni	16	37	22	30	21	4

Kuvvetlerin toplam miktarları bakımından durum da Tablo : 3 te gösterilmiştir.

Tablo : 3

Kategori	Kuzey ve Merkezi Avrupa			Güney Avrupa		
	Nato	Varşova Paktı	Paktta S.S.C.B. Payı	Nato	Varşova Paktı	Paktta S.S.C.B. Payı
Muharip ve direk destek kıtaları mevcudu	580000	960000	588000	525000	385000	90000

Not: Bu tablolardaki rakamlara, NATO kuvvet entegrasyonundan çekilmiş bulunan Fransız kuvvetleri dahil değildir.

Kuzey cephesinde, Norveçte yabancı kuvvet yoktur. Bu cephede Rusya'ya karşı Norveçlilerin tugay çapında kuvvetleri bulunmakta, buna mukabil Ruslar bu cepheye istedikleri zaman asgari 4 tümen yığılabilecek bir imkâna sahip bulunmaktadır. Burada teferruata gitmeden görülen husus, büyük bir kuvvet dengesizliğidir. Bu bakımdan Norveçin savunma bakımından maruz kaldığı tehdit ve askeri risk, kuvvet indirimine başka türlü mütalaa etmesine yol açar.

Merkez cephesinde de bir dengesizlik görülmektedir. Bu dengesizlik sadece karşılıklı tümen adedinin hesaplanmasından değil, ikinci dünya savaşını müteakip müttefikler arasında taksim edilen işgal bölgelerinin topoğrafik yapısı ve kuvvetlerin arazi imkânlarına göre bir konuşa geçemesidir. F. Almanya'da güney kesimde bulunan Amerikan birlikleri, şüphesiz NATO'nun en iyi teçhiz edilmiş ve yüksek kudretli silâh ve araçlarla donatılmış birlikleridir ve savundukları bölge arızalıdır. Bunun kuzeyinde kalan bölge ise, doğudan taarruza elverişli geniş bir ovadır, derinliği azdır ve arazi engebeleri hemen hemen yoktur. Bu bölgenin savunması ise, güneydekinden farklı olarak ateş gücü, teçhizat ve hareket kabiliyeti itibarıyla daha zayıf birliklerle yapılmaktadır.

Güney Avrupa, coğrafi olarak birbirinden ayrıdır. Bu şekliyle bu bölgede bulunan Türkiye, Yunanistan ve İtalyanın maruz buldukları askerî tehdit ve riskler, taarruza karşı tepki zamanı, kuvvetlerin bağımsız kullanılması zarureti, silah, teçhizat ve stoklar birbirinden çok farklıdır. Bunun dışında, NATO ülkelerinin NATO'ya tahsisli kuvvetlerinin dışında milli komuta altında bulundurdukları kuvvetler bu tablolara idhal edilmemiştir. Rusya'nın da öyledir. Bir kuvvet indirimi meselesinde bu kuvvetlerin de konuya ağırlık vereceği şüphesizdir.

Tank Gücü :

Tarafların kendi teknik ve imkânlarıyla farklı yapılarda ortaya koydukları tankların genel dökümü aşağıdadır.

TANK KARAKTERİSTİKLERİ

Tablo : 4

TANK MODELİ	İmal eden Ülke	Tonajı Ton	Top Çapı	İmal Tarihi
M-60 (Ağır Tank)	A.B.D.	48.1	105 mm.	1960
M-48 A2/A3	»	47.6	90 mm.	1955/1964
M-47	»	44	90 mm.	1951
M-41	»	25.4	76 mm.	1951
M-24 (Chaffee)	»	18	75 mm.	1944
M-551 (Sheridan)	»	15.3	152 mm. (a)	1967
T-10 (Ağır tank)	S.S.C.B.	50	122 mm.	1957
JS-3	»	45.8	122 mm.	1945
T-62	»	37	115 mm.	1965
T-54/55 Orta tank	»	36	100 mm.	1954/1962
T-34/85	»	35	85 mm.	1943
PT-76 Hafif tank	»	76	76	1955
Chieftain	İngiltere	53.8	120 mm.	1966
Centurion, m 10-13	»	51.8	105 mm.	1960
Leopard	F. Almanya	40	105 mm.	1965
AMX-30	Fransa	36	105 mm.	1967
AMX-13	»	15	75/90 mm.	1951/1967

(a) Top ve roket atar.

Genel olarak Avrupa bölgesinde tarafların toplam tank güçleri.

Tablo : 5

Kategori	Kuzey ve Merkezi Avrupa			Güney Avrupa		
	Nato	Varşova Paktı	Pakta S.S.C.B. Payı	Nato	Varşova Paktı	Pakta S.S.C.B. Payı
Barişte hizmette bulunan ana muharebe tankı mevcutları	5500	16.000	10.000	2.250	5.700	1.600

Bu tablolardan da görüleceği üzere tarafların elinde bulunan tankların miktarları, tonaj, top çapları, imalat tarih ve modelleri hem çok farklı, hem de simetrik bir indirime müsaade etmiyecek şekilde NATO aleyhinedir. NATO'nun tank savar silâhlarında üstünlüğe sahip olması da tank gücün-

den indirimde dikkate alınacak bir faktör olmamak icap eder veya olursa bunun dolaylı bir etkisi düşünülebilir. Özellikle bu konu, NATO'nun helikopterlerden kullandığı tank savar silâhları üzerinde dikkati çeker.

Taktik Nükleer Silahlar :

NATO'nun muhtelif araçlardan atılabilecek muhtelif kısa menzilli, nükleer harp başlığını haiz 7000 kadar taktik silâhının olduğu bilinmektedir. Bunlar (Kiloton) takatında uçak bombası veya topçu mermisi olarak kullanılan, kısa menzilli füzeler halinde atılan silâhlardır. Nükleer mayınlar bu kategoriye dahil edilebilir.

Tahrip veya imha güçlerinin çok yüksek olması itibarıyla genel bir yasaklama bahis konusu olmadıkça veya bölgesel bir caydırıcılık rolü oynamak ve fakat asgari tahrip gücünde tutulmak üzere bir indirim sağlanmadıkça bu konuda da müessir bir adım atmak mümkün değildir.

Taktik nükleer silâhlar itibarıyla tarafların durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir :

Tablo : 6

Kategori	Tip	Sevk sistemi	Azami men-zil (kara mili)	Harp baş-lığı takati	Hizmete giriş
A.B.D.					
SRBM (Kısa me-safe balistik füze)	MGM-31A (Pershing)	Katı yakıt	460	Kiloton	1962
	MGM-29A (Sergeant)	» »	85	»	1962
Güdümsüz Roket	MGM-1B (Honest John)	» »	25	»	1953
Topçu	M-109 155 mm Obüs	TNT	10	2 Kiloton	1964
	M-110 203 mm Obüs	»	10	Kiloton	1962
	M-115 203 mm. Obüs	»	10	»	1950
S.S.C.B.	SS-1B Scud A	Sıvı	50	Kiloton	1957
	SS-1C Scud B	»	150	»	1965
SRBM	SS-12 Scaleboard	»	500	Megaton	1969
	SSC-1 shaddock	Jet	290	Kiloton	1962
Güdümsüz Roket	W Frog 1-7	Katı	15-40	»	1957 / 1965
Topçu	M-55 203 mm. Obüs	TNT	18	»	1950 Sonu

Not : Rus füzelerinin isimleri NATO tarafından konan tanıtma adlarıdır.

Deniz Kuvvetleri :

Deniz kuvvetleri, MBFR için kara kuvvetlerinden çok daha zor şartları haizdir. Her şeyden evvel kuvvetin deniz gibi serbest bir ulaşım vasatı üzerinde çok geniş bir harekât alanı bulması, kısıtlamayı mahal ile sınırlama imkânını ortadan kaldırmaktadır.

Genel olarak deniz kuvveti durumu şöyledir :

Kategori	Nato	Varşova Paktı	Not
Uçak gemileri	10	—	70-100 uçak taşır.
Denizaltı Savunma uçak gm.	4	2	Rusların iki helikopter taşıyıcı gemisi vardır.
Suüstü taarruz gücü : Kruvazör /Muhrip	6	15	
Denizaltı savunma Muhrip/Refakat muhrip	276	150	
Hücumbotu	136	161	Varşova paktı hücumbotlarında füze mevcuttur.
Hücum denizaltı gemisi			
— Nükleer	33	20	
— Dizel (uzak, orta, yakın)	120	182	

- (a) Stratejik denizaltı gemileri bu tabloda gösterilmemiştir.
- (b) S.S.C.B. deniz kuvvetlerinden 10 kruvazörde suüstü ve hava hedeflerine karşı füze sistemi vardır. 8 kruvazörde hava hedeflerine ait füze ile 26 muhripte aynı tip füzeler vardır. 13 muhripte heriki sistem mevcuttur.
- (c) 110 OSA ve 30 Komar sınıfı hücumbotu füze ile teçhiz edilmiştir.
- (d) Amerikanın 8, İngilterenin 1, İtalyanın 3 kruvazörü; Amerikanın 65, İngilterenin 7, Fransanın 7, F. Almanyanın 3, İtalyanın 2 Muhripi füze ile donatılmıştır.

Varşova paktında halen uçak gemisi yoktur. Sovyetler Birliğinin açık deniz politikası geliştikçe ve kıtadan denizlere doğru açılma güvenliği sağlandıkça uçak gemisi zaruri olacaktır. Sovyetler Birliği deniz kuvvetleri daha yenidir ve silah sistemlerinde de geleneksel anlayışlardan daha çabuk kopmuştur. Rusyanın iki helikopter taşıyıcı gemi tipi NATO'da yoktur. Bu Rusyanın kendi şartlarından doğan bir tiptir. Taraflarda deniz stratejisi ve görevler şimdilik ayrı hedeflere yöneliktir. Ayrı hedefler, ayrı tip gemi ve silâh modellerini ve adedi farkları meydana getirmiştir. Rusya hücum denizaltı gemilerine önem vermiştir. Başlıca hedefi Amerika ile Avrupa arasındaki deniz yollarını vurmak ve Avrupayı desteksiz bırakmaktır. NATO ülkeleri buna karşılık Denizaltı savunma vasıtalarını ve her tip ge-

miyi hem geliştirmiş, hemde miktarını arttırmıştır. Sovyetler Birliği daha enerjik bir proğramla maksadına uygun savaş gemisi imalâtına devam etmektedir. NATO'da deniz inşa proğramları daha ağır yürümektedir.

Her ülkenin deniz alâka ve menfaatlarına ve deniz aşırı ülkelerdeki taahhütlerine göre deniz kuvvetini kullanma imkânları esnektir. Bu itibarla deniz kuvvetlerinde indirim, 1930'ların şartından çok farklı olan bugünkü durumda cidden karışık ve şümullu bir meseledir. Bu konunun MBFR'da herhangi bir çözüm şekli bulacağını beklememek lâzımdır. Nihayet, eski tip gemilerin hizmet dışı edilmeleri gibi bir anlaşma mümkün olabilir. Sovyetler Birliğinin NATO ülkelerinin toplamına eşit bir güce ulaşmadan bu kuvvetlerde bir dondurma kabul etmesi de stratejinin şartına aykırıdır.

Hava Kuvvetleri :

Stratejik nükleer darbe gücünü haiz hava kuvvetleri hariç, NATO'nun ve Varşova paktının taktik hava gücü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. NATO kara kuvvetlerinin muharebe bölgelerinde hava desteğini sağlamak bakımından taktik hava kuvvetleri muharebe ve ihbar sistemleri, hava savunma sistemleri ve av uçakları bakımından iyi bir hazırlık durumunda olmalarına rağmen aded bakımından Varşova paktından daha azdır.

TAKTİK UÇAK MEVCUTLARI

Tablo : 7

Kategori	Kuzey ve Merkezi Avrupa			Güney Avrupa		
	Nato	Varşova Payı	Pakttta S.S.C.B. Payı	Nato	Varşova Pakttı	Pakttta S.S.C.B. Payı
Hafif bombardman	150	280	200	—	30	30
Av bombardıman	1150	1400	1100	450	150	50
Av önleme	300	2100	1100	275	900	450
Keşif	400	400	300	125	100	40

Bu tabloya bakılacak olursa Sovyetler Birliğinin kara birliklerinin hi-mayesi için NATO'ya nisbetle çok farklı miktarda bir av önleme veya hava savunma kabiliyetine sahip olduğu görülür. Hafif ve Av bombardıman uçaklarında sadece S.S.C.B., Avrupa cephesinde, NATO'ya adedi bir üstünlük

göstermektedir. Bunun dışında, A.B.D. taktik hava kuvvetlerine bağlı 1000 uçak Amerikadaki üslerindedir. Avrupada F-111, F-100 ve F-4'lerden müteşekkil takriben 21 filo veya 500 uçak, 5 keşif ve 2 nakliye filosu vardır. Pasifikte ayrı bir hava kuvveti mevcuttur. Fransanın hava kuvveti buna dahil değildir.

Kuvvetin süratle istenilen harekât bölgelerine kaydırılması, yukardaki tabloda gösterilen rakamlarında değişmesini intaç eder. Ayrıca, uçak tiplerinin teknik performanslarında, sürat, irtifa, menzil, bomba ve taşıdıkları füzelerde farklılıklar vardır. Bu bakımdan, taktik uçaklarda da indirim esas teşkil edecek müşterek bir kriter bulmak çok zordur.

Diğer Faktörler :

Eğitim ve moral, kuvvet indirimi düşünüldüğü zaman dolaylı olarak, dikkate alınacak bir faktördür. Eğitim ve moral seviyesi düşük kabarıklık adedeki kuvvetlerin, bu sahada yetişmiş adedçe az kuvvetlere mağlup oldukları, olacakları askeri bir gerçektir.

Teknik üstünlük, harp silâh ve vasıtalarında aranan ve adedî dengesizliği gideren önemli bir faktördür.

Lojistik destek, tarafların konuşlarına ve coğrafi bölge farklılıklarına, imkân ve kabiliyetlerine tabidir. Varşova paktında bu imkân kıta içinde daha kolay işler ve birlikler desteklenir. NATO'da ise Batı Avrupanın stratejik derinliği azdır ve destek Atlantik yolunun açık olmasına ve Amerikanın deniz aşırı nakliyat kabiliyetine bağlıdır. Bu ise, NATO için başlı başına ciddi ve masraflı bir problemdir. Bu durum, devamlı olarak stok seviyelerinin savaş şartlarına göre azami seviyede tutulmasıyla kolaylaştırılabilir.

SONUÇ

Görüleceği üzere, bütün ilerlemelere rağmen henüz silâhsızlanmaya fiilî bir adım atılamamıştır. Tam silâhsızlanma ise milletler arasında siyasî itimat yerleşmedikçe imkânsız denecek kadar zordur. Yirmi beş yılda varılabilen nokta imhakâr bir silâhın eriştiği üst seviyede mevcudunun dondurulmasıdır.

Devlet adamlarının beyanlarına, anlaşmalarda tekrar edilen isteklere rağmen gerçekte kimse bunun tahakkuk edeceğine sağlam bir inanç göstermemektedir.

Nitekim, Moskova anlaşmasının parafe edilmesinden daha bir ay geçmeden A.B.D. Cumhurbaşkanı Nixon, 22/Haziran/1972'de düzenlediği bir basın toplantısında kongrenin ABM anlaşmasını tasdik etmesinden evvel Amerikan silâhlı kuvvetlerinin modernleştirilmesi için ön görülen bütçeyi kısmaması ve tasvip etmesi gerektiğini, aksi halde Amerikanın tehlikeye düşeceğini ve Rusyanın silâh üstünlüğünü elde ettikten sonra ise silâh yarışının durdurulması konusunda yeni bir görüşmeye yanaşmayacağını ifade etmiştir. Başkan Nixon, S.S.C.B. komünist parti genel sekreteri L. Brejnev'in kendisine, Moskova anlaşmasının kapsamına girmeyen bütün silâhlanma alanlarında Sovyetler Birliğinin önde gitmek karar ve azminde olduğunu beyan ettiğini de açıklamıştır.

İki büyük devletin en selâhiyetli ağızlarından çıkan bu ciddî sözler Avrupa güvenlik konferansını da, karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi isteğini de gölgelemektedir. Bunun anlamı, Sovyetler Birliğinin katılacağı ikili veya çok taraflı silâhsızlanma görüşmelerinde herhangi bir indirim bahis konusu olduğu zaman bunun eşit bir indirimden çok kendisinin silâh üstünlüğünü muhafaza eden ve dengeyi kendi lehinde tutan bir anlaşmaya taraftar olabileceğidir.

Moskovada taarruzî stratejik silâhların sınırlandırılmasıyla ilgili geçici anlaşmada karada ve denizaltı gemilerindeki balistik füzelerin ve atma araçlarının Rusya lehinde bir fazlalık göstermesi de önde olmak niyetinin veya hiç değilse iç politika açısından öyle görünmenin bir başka ifadesi olmak lâzımgelir. Rusya gibi komünist ülkelerin liderliğini yapmakta olan bir devletin yöneticilerinin iç politika açısından Rusyanın her sahada en ileri devlet olduğu görüntüsünü vermeye çalıştıkları şüphesizdir. Rejimin dayanıklılığını bu görüntülerle sağlamak komünizmin kaçınılmaz bir talebidir.

Bu şartlar altında, konvansiyonel silâhlarda doğu blokundan fedakârlık bekleyen asimetric indirim düşüncesi de hüsnü kabul görmeyecek demektir. Bununla bir taraf, silâhlanmada üstünlüğünün diğerleri tarafından benimsenmesini, kendi güvenliğinin buna bağlı olduğunu, dolayısıyla karşı tarafa itimadının olmadığını ilân etmektedir. NATO'nun Avrupalı üyeleri ise, Sovyetler Birliği karşısında kısa menzilli taktik nükleer silâhlar hariç, hem Rusyanın orta menzilli nükleer harp başlıklı füzelerine açık, hem de konvansiyonel silâhlarda bir zaaf içinde bulunmaktadır. Batı Avrupa, doğu blokuna karşı olan bu zafiyetini Amerikan askerinin Avrupa'da tutulması ve Amerikanın şartlı teminatı ile kapatmaya çalışmaktadır. Batı Avrupa ülkeleri, kendi güvenliklerinin Sovyetler Birliğinin en aşağı

Avrupadaki güç seviyesini eşit tutacak bir indirimle gitmesiyle mümkün olacağını, kendilerinden doğu blokuna karşı bir tecavüzün ise asla bahis konusu olmadığını düşünmektedirler.

Burada diğer bir nokta vardır. O da Devlet adamlarının tutumları ve iç politika ile dış politika arasındaki dengeyi şartlarına göre tanzim etme istekleri, daha doğrusu mecburiyetleridir. Milletlerin dış politikaları, ekseriyetle iç politikanın bir sonucu olduğuna ve bu politikaları da ayrı gelenek ve görüşlere, menfaatlara bağlı kişiler yaptığının göre karşılıklı itimadın kurulması devlet adamlarının ve yüksek idare kadrolarının karakter ve mahiyeti ile sıkı sıkı bağlıdır. Meseleye bu açıdan bakılırsa, Moskovadaki geçici anlaşma ile kabul edilen ve Sovyetler Birliği lehinde olan füze ve atma araçları miktarı sadece askeri hedeflerin fazlalığı dolayısıyla ileri sürülmüş bir talep değil, ifade ettiğimiz gibi Rus kamuoyuna Amerikaya üstünlüğün kabul ettirilmiş olması imajının da verilmek ve bundan bir iç prestij sağlanmak istendiği de söylenebilir. Propagandanın bu gibi meselelerde büyük bir önem taşıdığı muhakkaktır.

Kuvvet indirimine etki yapan diğer bir unsur coğrafyadır. Örneğin, A.B.D. nin ağır masrafları nedeniyle Avrupadaki kuvvetlerini geri çekmesine uyarak, Sovyetler Birliği de aynı karşılıklı bulursa ve doğu Avrupa ülkelerinde bulundurduğu kuvvetlerini kendi topraklarına çekmiş olsa dahi mesele gene halledilmiş olmayacaktır. Zira, S.S.C.B. kara kuvvetlerini kıta içinde daha kolay nakledebilecek; Amerika ise kıta aşırı yerden bu intikali kolay yapamayacaktır. Bu ancak ihtiyatlar için düşünülebilir ve işliyebilir bir husustur. NATO tarafında bölgeler arasındaki coğrafi irtibatsızlık, üye devletlerin bölge savunmasında bir yerde toplu olarak, diğer bir yerde tek tek savunmaya mecbur kalmalarını gerektirmekte, savunmanın icabı karşılıklı yardım şekli ve zamanı da ciddi farklılıklar arz etmektedir. Bu değişik şartlar içinde indirim bakımından müşterek kriterler bulmak çok zordur. Paktların yapısı da bu zorluğu artırır. Nisbeten zayıf kuvvetler, hangi sebeplerle olursa olsun, super devletlerin çevresinde savunma ittifakları teşkil ettikleri zaman çoğu kez ayrı faktörlerden dolayı çok karışık ilişkiler, askerî ve siyasî itimatsızlıklar ortaya çıkar. 1960'ların başında Kuzey Atlantik İttifakı içinde strateji değişikliğinde bunun örnekleri görülmüştür.

Türkiye için Karşılıklı ve dengeli kuvvet indiriminde ittifakın eğilimine ancak siyasi açıdan katılmak mümkündür. Türkiye kendisini çevreleyen muhasım askerî güçlerin üstünlüğü karşısında simetrik bir indirimle gidecek bir durumda değildir. Kaldı ki böyle bir durum Türkiye için bahis konusu bile edilmemek lâzım gelir. Türkiyenin tek cephesi yoktur. Mevcut

kuvvetlerini bütün cepheler için ve muhtelif görev alternatiflerine göre kullanılmak zorundadır.

Türkiye ancak ittifak içinde, ittifakın hasmı olan güçler tarafından kabul edilecek asimetrik bir kuvvet indirimi fikrine katılabilir. Muhasım taraf indirim yerine Türkiye cephesindeki kuvvetlerde bir dondurma yapsa dahi bu Türkiyeyi tatmin eden bir hal şekli olmayacaktır. Bu da Türkiyeyi kuvvetlerini devamlı takviyeye sevkedecektir. Türkiye bu şartlarda güvenliğini sadece merkezi Avrupada yapılacak bir indirimin hasıl edeceği siyasî ve askerî tansiyon düşüklüğünde görebilir. Bu maksatla, NATO içindeki MBFR çalışmalarını siyasî açıdan olumlu karşılamak ve ona ölçülü bir yakınlık göstermek mümkün olabilir. Avrupada NATO tarafında tek yönlü bir kuvvet indirimi, dolaylı olarak Türkiyeyi de zayıflatır. Bu bakımdan, Türkiye ittifak içinde tek taraflı bir indirim talebine veya meyline yardımcı olacak durumda değildir. İttifakın diğer üyelerinin durumları da onları ayrı düşüncelere sevketmektedir.

Halen, karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi üzerinde NATO'da başlamış olan müzakereler, doğu bloku ile görüşmeye oturmanın şartlarını araştıracaktır. Hiç şüphesiz bu şartlar, tek taraflı olarak, Batı Avrupanın aleyhine bir sonuç vermeyecek tarzda değerlendirilecektir. Esas zorluk, doğu bloku ile müzakerelere geçmeden evvel ittifak içindeki istekleri mezc edebilmektir.

Bu itibarla, karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi görüşmeleri, siyasî tansiyonun düşürülmesinde ve devamında yararlı bir araç olarak mütalâa edilerek belki başlayacak, fakat görünür bir gelecek içinde askeri anlamda ciddi ve önemli bir terakki kaydetmiyecektir.